

Uniwersytet Jagielloński
Wydział Studiów Międzynarodowych i Politycznych
INSTYTUT BLISKIEGO i DALEKIEGO WSCHODU

Nr albumu: 1102678

Natalia Ojczyk

Strefy ekonomiczne w Chinach na
przykładzie Specjalnej Strefy
Ekonomicznej Shenzhen oraz
Szanghajskiej Pilotażowej Strefy
Wolnego Handlu

Praca licencjacka napisana pod kierunkiem

Dra Rafała Kwiecińskiego

Kraków 2017

1:7367537430

Spis treści

Wstęp	3
Rozdział 1. Rozwój społeczno-gospodarczy Chin.....	6
1.1 Chiny za Deng Xiaopinga	6
1.2 Reformy trzeciej i czwartej generacji.....	10
1.3 Chiński sen Xi Jinpinga.....	17
Rozdział 2. Strefy ekonomiczne	22
2.1 Teoria stref ekonomicznych	22
2.2 Strefy ekonomiczne w Chinach.....	29
Rozdział 3. Doświadczenia w zakresie rozwoju i reform w strefach w Shenzhen i Szanghaju.....	39
3.1 Specjalna Strefa Ekonomiczna w Shenzhen	39
3.2 Szanghajska Pilotażowa Strefa Wolnego Handlu	45
Zakończenie	54
Bibliografia	56
Spis tabeli i wykresów	60
Spis map.....	61

Wstęp

Przez ostatnie cztery dekady świat jest świadkiem niezwykle szybkiego rozwoju gospodarczego Chińskiej Republiki Ludowej. Wysokie tempo wzrostu gospodarczego sprawiło, iż Chiny, uprzednio państwo hermetycznie zamknięte i słabo rozwinięte, wkroczyło na drogę modernizacji oraz stopniowo wysuwa się na pozycję światowego lidera. Ekonomiczny sukces Państwa Środka stał się przedmiotem wielu badań i analiz. Jedną z reform wprowadzonych przez rząd chiński aby ożywić gospodarkę było ustanowienie stref ekonomicznych.

Na świecie strefy ekonomiczne uznawane są za użyteczne narzędzie stymulujące wzrost gospodarczy poprzez zwiększenie konkurencyjności przemysłu oraz przyciągnięcie bezpośrednich inwestycji zagranicznych. Ustanawiając strefy państwa dążą do rozwoju i zróżnicowania eksportu, tworzenia nowych miejsc pracy oraz wdrażania i pilotowania nowych polityk. Pierwsze strefy ekonomiczne w Chinach powstały na początku lat 80. XX wieku i były częścią polityki otwarcia wprowadzonej przez Deng Xiaopinga. Ustanowienie stref ekonomicznych było jednym z najważniejszych kroków Chin w kierunku liberalizacji gospodarki i kamieniem milowym dla integracji Państwa Środka z gospodarką światową. Po sukcesie odnotowanym przez pierwsze strefy, na terenie Chin zaczęto sukcesywnie otwierać coraz więcej nowych stref o różnorodnym zastosowaniu. Rodzaje i cele stref w Chinach różnią się od siebie dlatego istotna jest ich analiza i próba usystematyzowania. Na szczególną uwagę zasługują dwie strefy: Specjalna Strefa Ekonomiczna w Shenzhen oraz Szanghajska Pilotażowa Strefa Wolnego Handlu. Specjalna Strefa Ekonomiczna w Shenzhen była pierwszą strefą w Chinach i stanowiła wzór dla wielu późniejszych. Szanghajska Pilotażowa Strefa Wolnego Handlu została utworzona w 2013 roku i była postrzegana jako najważniejsza próba reform od czasów utworzenia Specjalnych Stref Ekonomicznych w 1980 roku, a jej potencjał porównywany jest do strefy w Shenzhen.

Celem niniejszej pracy jest analiza funkcjonowania stref ekonomicznych na terenie Chińskiej Republiki Ludowej. Głównym problemem badawczym pracy jest omówienie wpływu stref ekonomicznych na chińską gospodarkę. Złożoność głównego problemu badawczego skłoniła autorkę do sformułowania szczegółowych problemów badawczych, które brzmią następująco:

- Jakie typy stref ekonomicznych istnieją na świecie?

- Jakie rodzaje stref ekonomicznych występują w Chinach?
- Jak strefy ekonomiczne wpływają na inwestycje zagraniczne w Chinach?
- Jaka rolę odegrały strefy ekonomiczne we wdrażaniu nowych reform w Chinach?
- Jaki wkład wniosły strefy ekonomiczne w proces otwarcia Chin?
- Jakie znaczenie posiadają strefy ekonomiczne we wprowadzaniu innowacji?

Na podstawie postawionych problemów badawczych wysunięta została następująca hipoteza: Strefy ekonomiczne w Chinach były istotnym czynnikiem wzrostu gospodarczego. Z hipotezy głównej wynikają hipotezy szczegółowe w następującym brzmieniu:

- Strefy ekonomiczne w Chinach są polem testowym dla nowych polityk wdrażanych przez rząd;
- Strefy ekonomiczne usprawniły proces otwarcia Chin;
- Strefy ekonomiczne są ważnym ośrodkiem innowacji technologicznych.

Podstawę napisania tej pracy stanowiła literatura przedmiotu oraz dane statystyczne. Na szczególną uwagę zasługuje pozycja *Special economic zone: performance, lessons learned, and implication for zone development* autorstwa Gokhana Akinci oraz Jamesa Crittle, która analizuje główne tendencje rozwojowe stref ekonomicznych na świecie oraz ich wyniki ekonomiczne, a także skutki społeczno-gospodarcze funkcjonowania stref. Istotna przy tworzeniu tej pracy była również pozycja *Building Engines for Growth and Competitiveness in China: Experience with Special Economic Zones and Industrial Clusters* pod redakcją Douglasa Zhihua Zenga, która opisuje kluczowe doświadczenia Chin ze strefami ekonomicznymi oraz ich wpływ na chińską gospodarkę. Znaczący był też raport Organizacji Narodów Zjednoczonych *Comparative Study on Special Economic Zones in Africa and China*, który kompleksowo prezentuje typologie stref ekonomicznych w Chinach.

Praca składa się ze wstępu, zakończenia oraz trzech rozdziałów merytorycznych. Rozdział pierwszy, składający się z trzech części, przedstawia rozwój społeczno-gospodarczy Chin. Pierwszy podrozdział prezentuje reformy wdrożone za czasów Deng Xiaopinga. Druga część koncentruje się na działaniach rządów trzeciej i czwartej generacji. Ostatni podrozdział analizuje działania obecnego rządu w Chinach.

Rozdział drugi został poświęcony omówieniu teorii stref ekonomicznych. W pierwszym podrozdziale przedstawiona została historia tworzenia się stref

ekonomicznych na świecie oraz ich typologia. Rozważaniom poddano powody otwierania stref oraz korzyści płynące z ich funkcjonowania. W drugiej części zaprezentowano rodzaje stref działających w Chinach oraz ich udział w procesie otwarcia Chin. Zanalizowano również wpływ stref ekonomicznych na chińskie PKB, eksport oraz napływ zagranicznych inwestycji i technologii.

Trzeci rozdział przedstawia funkcjonowanie stref ekonomicznych na przykładzie dwóch wybranych przez autorkę stref. W pierwszej części analizie poddana została Specjalna Strefa Ekonomiczna w Shenzhen. Przedstawiono historię rozwoju strefy, inicjatywy podjęte w celu usprawnienia jej funkcjonowania, efekty przeprowadzonych reform oraz wpływ Specjalnej Strefy Ekonomicznej w Shenzhen na chińską gospodarkę. W drugiej części zbadano Szanghajska Pilotażową Strefę Wolnego Handlu. Omówione zostały powody utworzenia nowej strefy, innowacje wprowadzone na jej obszarze oraz dotychczasowe efekty działalności.

Rozdział 1. Rozwój społeczno-gospodarczy Chin

1.1 Chiny za Deng Xiaopinga

Długi okres w historii, Chiny były otwarte na inne kraje. Już w czasach dynastii Tang (618-907) Chiny nawiązały stosunki gospodarcze i polityczne z wieloma państwami Azji, Europy i Afryki poprzez Jedwabny Szlak. Za panowania dynastii Ming (1368-1644), Zheng He i jego flota odbyli serię wypraw po Pacyfiku i Oceanie Spokojnym. Jednakże po zakończeniu dynastii Ming Chiny zaczęły prowadzić politykę zamkniętych drzwi. Po wojnach opiumowych region nadbrzeżny rozwinął nowoczesny handel i przemysł o charakterze kolonialnym ale wewnątrz Chin nadal pozostawało zamknięte. 1 października 1949 roku, po wojnie chińsko-japońskiej (1937-1945) i trzyletniej wojnie domowej (1946-1949), powstała Chińska Republika Ludowa. Wraz z utworzeniem ChRL wprowadzono gospodarkę centralnie planowaną wzorowaną na gospodarce Związku Radzieckiego. Stalinowski model rozwoju nie odpowiadał jednak warunkom chińskim. W 1958 roku zdecydowano się na rozpoczęcie kampanii gospodarczej znanej jako Wielki skok naprzód. Założeniem planu była transformacja Chin z ubogiego kraju rolniczego w mocarstwo przemysłowe. Wynikiem tych działań była jednak katastrofa gospodarcza, która doprowadziła do głodu w latach 1959-1961, w którym przypuszczalnie zmarło około 30 milionów ludzi.¹

Przełomowym momentem dla rozwoju gospodarczego Chin był koniec lat 70. XX wieku, kiedy to po latach gospodarczej izolacji nadszedł czas na zmiany. Inicjatorem reform oraz architektem nowych Chin został Deng Xiaoping. Powrócił on na chińską scenę polityczną już po raz trzeci, by tym razem z ubocza kierować chińską polityką. Pomimo, iż od 1978 roku oficjalnie nie pełnił on kluczowych stanowisk, jednak faktyczna władza nad ChRL spoczywała w jego rękach. Głównym celem reform stał się wzrost gospodarczy. Na początku reform Denga nie było jednego konkretnego planu, a wdrażanie reform odbywało się powoli i stopniowo. Prowincje w pewnym stopniu mogły testować nowe rozwiązania, a jeżeli eksperyment odniósł sukces został wprowadzany do programu ogólnokrajowego. Słowa Deng Xiaopinga *Rzekę przekraczaj, stąpając ostrożnie po kamieniach* doskonale charakteryzują obraną przez niego metodę stopniowych reform.² Koncepcja reform Deng Xiaopinga opierała się na

¹ Meng Guangwen., *The Theory and Practice of Free Economic Zones: a Case Study of Tianjin, People's Republic of China*, Peter Lang AG, Frankfurt 2005, s.73-74.

²Seitz K., *Chiny powrót olbrzyma*, Wydawnictwo Akademickie DIALOG, Warszawa 2013, s. 204.

idei Czterech Modernizacji sformułowanej, już w latach 60. przez ówczesnego premiera Chin – Zhou Enlaia. Modernizacja miała dotyczyć rolnictwa, przemysłu, nauki i technologii, a także armii.³

Punktem ciężkości pierwszego etapu reform stały się obszary wiejskie. W grudniu 1978 roku III plenum KC KPCh zdecydowało podjąć działania mające na celu przeprowadzenie modernizacji w rolnictwie. Udział produkcji rolnej w PKB spadał na rzecz sektora przemysłowego. Aby zatrzymać spadek produkcji rolnej rząd musiał podjąć działania motywujące rolników do intensyfikacji upraw. Rozpoczęto stopniową dekoloktywizację rolnictwa. Pierwszym krokiem był tzw. system rodzinnej odpowiedzialności, który polegał na przydzielaniu ziemi pod uprawę poszczególnym rodzinom. Rodziny te zobowiązywały się dostarczać państwu kontraktowej ilości zboża i innych upraw po ustalonych cenach, a produkty z produkcji dodatkowej mogły być sprzedawane po wyższych cenach na lokalnych targowiskach. Pierwszymi prowincjami, w których wprowadzono zmiany były prowincje Anhui, Henan, Shandong oraz Sichuan.⁴ Kolejnym krokiem w dekoloktywizacji rolnictwa było przedłużenie praw do użytkowania ziemi najpierw na 15 lat, a następnie na 30 lat. Zwieńczeniem postępującej dekoloktywizacji było wprowadzenie prawa do dziedziczenia i dzierżawienia gruntów, a także do ich kupowania oraz sprzedawania. Kolejnym elementem stymulującym sektor rolniczy stały się dotacje oraz ulgi dla gospodarstw rolniczych. Wśród działań podjętych przez rząd można wymienić: obniżenie cen artykułów rolnych oraz zwiększenie o 20% państwowych cen skupu zboża.⁵

Kolejnym obszarem poddanym reformom był przemysł. Po roku 1949 chińska gospodarka wzorowała się w głównej mierze na gospodarce sowieckiej. Przeważały inwestycje w przemysł ciężki, w latach 60. i 70. w przemysł zainwestowano około 30 % dochodu narodowego. Pod koniec lat 70. zaczęto ograniczać inwestycje w przemysł ciężki na rzecz inwestycji w przemysł lekki.⁶ Zreformowano także sposób zarządzania przedsiębiorstwami państwowymi. Kierownictwo powierzone dotychczas komitetom partyjnym zostało przekazane w ręce menadżerów, a przedsiębiorstwom państwowym nadano większą autonomię. Nie musiały one dłużej przekazywać całych swoich zysków

³Knoth C., *Special Economic Zones and Economic Transformation. The Case People's Republic of China*, Uniwersytet w Konstancji, Konstancja 2000, s.40.

⁴Fenby J., *Chiny upadek i narodziny wielkiej potęgi*, Wydawnictwo Znak, Kraków 2009, s.735.

⁵Ibidem., s.735.

⁶Fairbank J., *Historia Chin: nowe spojrzenie*, Wydawnictwo Marabut, Gdańsk 2004, s.385.

państwu, w zamian za to zobowiązały się do płacenia podatków dochodowych, a resztę zysków pozostałych po zapłaceniu podatków mogły wykorzystać na rozbudowę i rozwój. Podobnie jak na wsi przedsiębiorstwa zobowiązały się dostarczać określoną ilość dóbr po cenach planowych. Pozostała część towarów mogła być sprzedawana po cenach rynkowych. W przeciwieństwie do reformy rolnej, reforma przedsiębiorstw państwowych nie odniosła spektakularnych sukcesów. Nierentowność przedsiębiorstw wynikała z ich pierwotnego charakteru, oznacza to, iż przedsiębiorstwa państwowe nie były nastawione na zysk, lecz miały stwarzać przede wszystkim miejsca pracy. Nadane menadżerom uprawnienia decyzyjne w teorii pozwalały na zwolnienia i likwidacje świadczeń socjalnych, jednakże w praktyce było to niemożliwe ze względów politycznych. W zaistniałej sytuacji rząd dalej wspierał finansowo niezyskowe przedsiębiorstwa, korzystając tym razem z kredytów z banków państwowych.⁷

Innym fundamentalnym filarem reform było otwarcie Chin na zagranicę. W hermetycznie zamkniętych Chinach Mao Zedonga, starano się ograniczyć handel zagraniczny do minimum. W 1952 roku wartość importu i eksportu wynosiła 1,9 miliardów USD. Wraz z przejęciem władzy przez Deng Xiaopinga wskaźniki wartości importu i eksportu zaczęły raptownie rosnąć. W 1978 wartość importu i eksportu wynosiła 20,6 miliardów USD, by w ciągu 10 lat wzrosnąć pięciokrotnie do 102,8 miliardów USD.⁸ Otwarcie Chin na handel zagraniczny wiązało się także z otwarciem na inwestycje zagraniczne. Poligonem doświadczalnym dla inwestycji zagranicznych stały się nowo utworzone Specjalne Stefy Ekonomiczne (SSE).

Pomimo początkowych sukcesów, pod koniec 1986 roku zaczęły pojawiać się problemy. Wspomniana już wcześniej nieefektywność przedsiębiorstw państwowych, które aby podtrzymać działalność zaciągały kredyty w bankach państwowych, doprowadziła do kryzysu w sektorze bankowości. Ponadto rozkwit inwestycji w 1984 roku przeobraził się w 1987 roku w przeinwestowanie, które z kolei doprowadziło do inflacji. Niskie wzrosty zarobków nie nadążały za rosnącymi cenami towarów, co powodowało niezadowolenie społeczeństwa. Niezadowolenie budziła także nagminna korupcja. Szerzyła się ona w szczególności pośród tzw. książątek, czyli potomków wpływowych członków partii. Korupcji sprzyjał także system dualnych cen, wielu dyrektorów i menadżerów przedsiębiorstw ulegało pokusie sprzedaży produktów

⁷Seitz K., *Chiny...* op. cit., s. 226.

⁸Ibidem., s. 226.

przydzielonych im, po cenach planowych towarów po znacznie wyższych cenach rynkowych.⁹ Oprócz problemów w postaci inflacji, korupcji oraz ogólnego niezadowolenia z warunków życia zaczęły się pojawiać również hasła prodemokratyczne. Na ulice zaczęli wychodzić studenci, którzy protestowali przeciwko skorumpowanym kadrom urzędniczym oraz wznosili hasła związane z demokracją. W 1987 roku z urzędu sekretarza generalnego partii zrezygnował Hu Yaobang, któremu zarzucano niekompetencje i bierność w zwalczaniu ogarniających kraj protestów. Na następcę Hu Yaobanga mianowany został Zhao Ziyang, premierem natomiast został Li Peng. Jednocześnie sytuacja gospodarcza kraju uległa pogorszeniu, wskaźnik rozwoju spadł z 11% w 1988 roku do 4% w 1989 roku.¹⁰ Kiedy 15 kwietnia 1989 roku zmarł Hu Yaobang, studenci w akcie żałoby zgromadzili się na planie Tiananmen. Domagali się oni ponownej oceny rządów Hu, a także podjęcia kroków zwalczających korupcję. Zhao Ziyang forsował negocjacje ze studentami, jednakże większość partii, w tym Deng Xiaoping, obawiała się chaosu wywołanego przez demonstracje. Do protestów studentów, profesorów i artystów dołączyli wkrótce także robotnicy. W zaistniałej sytuacji rząd zdecydował się na ogłoszenie 20 maja 1989 roku stanu wyjątkowego. Na plac Tiananmen została wysłana Armia Ludowo-Wyzwoleńcza, która dostała rozkaz stłumienia protestów. W partii zaczęły nasilać się już wcześniej istniejące sprzeczności wobec reform gospodarczych Denga. Pojawiały się głosy, iż kryzys na placu Tiananmen był wynikiem liberalizacji oraz polityki otwarcia. Deng Xiaoping aby ratować dzieło swojego życia zdecydował się na dramatyczny krok. W 1992 roku Deng wyruszył na pięciodniową podróż na południe Chin w celu sprawdzenia postępów w Specjalnych Strefach Ekonomicznych. Pierwszym odwiedzionym przez niego miastem było Shenzhen, a następnie Zhuhai. Podczas swojej podróży Deng propagował dalsze reformy gospodarcze oraz politykę otwarcia. Podróż na południe stała się punktem zwrotnym w sytuacji politycznej ChRL oraz wywołała dynamiczny wzrost gospodarczy.

Reformy Deng Xiaopinga pomimo wielu wahań umożliwiły niesamowity rozkwit chińskiej gospodarki. Wzrost gospodarczy napędzany był przez masowe inwestycje. Cechą charakterystyczną chińskiej gospodarki w okresie Denga były gwałtowne wzloty i upadki. W okresie ożywienia gospodarczego wysoki procent

⁹Fenby J., *Chiny...* op. cit., s.759.

¹⁰Seitz K., *Chiny...* op. cit., s. 246.

inwestycji podnosił wskaźnik wzrostu gospodarczego. Po okresie nagłego boomu ekonomicznego następował okres recesji. Po załamaniu gospodarki w 1989 roku, motorem napędowym kolejnego boomu stała się podróż na południe Deng Xiaopinga. Lawinowe inwestycje w tym okresie spowodowały poważny wzrost cen. W 1994 roku wskaźnik inflacji osiągnął ponad 20%, coraz realniejsza stawała się groźba hiperinflacji. Priorytetem dla nowego rządu stało się zatem ustabilizowanie ekonomii oraz schłodzenie przegrzanej gospodarki.

1.2 Reformy trzeciej i czwartej generacji

Nowym liderem mającym wprowadzić Chiny w kolejny etap reform został Jiang Zemin, który od 1985 roku pełnił urząd burmistrza Szanghaju. Po demonstracjach w 1989 roku ówczesny sekretarz generalny Zhao Ziyang został usunięty ze stanowiska. Na jego sukcesora został wyznaczony Jiang Zemin, który w czasie pełnienia urzędu burmistrza zdołał opanować protesty w Szanghaju nie używając siły. Po zdarzeniach na placu Tiananmen w partii coraz głośniejsze stawały się głosy konserwatystów, uważających reformy gospodarcze za błąd. W zaistniałej sytuacji Jiang Zemin, protegowany Deng Xiaopinga, zaczął skłaniać się ku współpracy z Chen Yunem - głównym przeciwnikiem Deng Xiaopinga. Po ważnej podróży na południe Jiang Zemin kolejny raz zmienił polityczne poglądy i ponownie zaczął popierać reformy gospodarcze. Jiang pierwszeństwo dawał utrzymaniu stabilności politycznej oraz monopolowi władzy KPCh. Głównym hasłem rządów Jiang Zemina była koncepcja Trzech Reprezentacji, która przedstawiała trzy główne cele KPCh. Należały do nich: powiększenie siły produkcyjnej, rozwój i promowanie kultury chińskiej oraz konsensus polityczny polegający na dopuszczeniu prywatnych przedsiębiorców w szeregi partii.¹¹

Człowiekiem odpowiedzialnym za przeprowadzenie drugiej fazy reform gospodarczych został Zhu Rongji nazywany cesarzem gospodarki. John Wong w swojej pracy *Zhu Rongji and China's Economic Take-Off* przywołuje trzy fazy reform gospodarczych. Pierwsza faza reform dotyczyła systemu podatkowego oraz bankowego. Druga faza zajmowała się przede wszystkim reformą przedsiębiorstw państwowych. Trzecia faza była pogłębieniem fazy drugiej i w dalszym ciągu dotyczyła przedsiębiorstw państwowych.¹²

¹¹ *Three Represents* <http://english.cpc.people.com.cn/66739/4521344.html> [dostęp 6.01.2017]

¹² Wong J., *Zhu Rongji and China's Economic Take-off*, Imperial College Press 2016, s. 56.

Na początku reform za główny cel postawiono sobie miękkie lądowanie czyli stabilne powrót do normalnego stanu gospodarki po boomie ekonomicznym w latach 1992-1995.¹³ Udało się obniżyć wskaźnik inflacji jednak w 1997 roku inflacja przekształciła się w deflację. Na kryzys deflacyjny w Chinach wpłynął również kryzys azjatycki z 1997 roku. W zaistniałej sytuacji należało uniemożliwić spadek wzrostu gospodarczego, który prowadziłby do załamania się reform. Aby utrzymać wzrost gospodarczy zdecydowano się na inwestycje na rozbudowę linii kolejowych, infrastruktury telekomunikacyjnej oraz infrastruktury wiejskiej. W skutek podjętych działań wzrosła efektywność gospodarki a także udało się stworzyć nowe miejsca pracy.

System podatkowy oceniany był jako nieracjonalny oraz powodujący straty w finansach publicznych. Głównym celem reformy było ujednolicenie i uproszczenie systemu podatkowego. Pod kierownictwem Zhu Rongji Państwowa Administracja Podatkowa sporządziła plan reformy systemu podatkowego. Po zaakceptowaniu planu reformy Zhu Rongji wyruszył w podróż aby wraz z władzami lokalnymi omówić ujednolicenie systemu podatkowego. Pierwszym etapem był Hajnan, a następnie prowincja Guangdong. 25 grudnia 1993 roku została wydana *Decyzja o wdrożeniu systemu zarządzania podziałem podatków*. Określono w niej rodzaj wydatków regulowanych przez władze centralną oraz rodzaj wydatków administrowanych przez władzę lokalną. Rozdzielono również dochody centralne od dochodów lokalnych. Tego samego dnia została również zatwierdzona *Decyzja o wdrażaniu środków Państwowej Administracji Podatkowej dotyczącej reformy systemu podatków przemysłowych i handlowych*. Ujednolicono w niej system podatku dochodowego przedsiębiorstw oraz system podatku osobistego. Ponadto zreformowano podatek obrotowy, który po wprowadzeniu reformy obejmował podatek od wartości dodanej, podatek konsumpcyjny oraz podatek od działalności gospodarczej.¹⁴

W pierwszej fazie reform poza systemem podatkowym, zreformowany został również sektor bankowy. 18 marca 1995 roku została przyjęta ustawa o Banku Ludowym Chin, która regulowała funkcje banku centralnego Chin. Kolejnym krokiem było utworzenie trzech banków polityki sektorowej. Miały specjalizować się one w udzielaniu kredytów. Państwowy Bank Rozwoju był odpowiedzialny za udzielanie

¹³Peng Sen, Chen Li, *Reformując Chiny*, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2005, s. 255.

¹⁴Ibidem., s. 131-139.

kredytów na projekty państwowe. Kredytami wspierającymi eksport i import miał zająć się Chiński Bank Importu i Eksportu. Pożyczek na działania związane z rolnictwem udzielał Bank Rozwoju Rolnictwa. Konsekwencją utworzenia banków polityki sektorowej był podział usług kredytowych i usług banku centralnego oraz pomoc dla głównych sektorów. 1 lipca 1995 przyjęta została ustawa o bankach komercyjnych. Cztery chińskie banki (Bank Ludowy, Bank Budownictwa, Bank Przemysłowo-Handlowy, Bank Rolny) stały się prawdziwymi bankami komercyjnymi.¹⁵

Nierozwiązany problem z nierentownymi przedsiębiorstwami stał się priorytetem w reformie gospodarczej nowego rządu. Plan reformy zakładał zatrzymanie przez państwo kontroli nad większymi przedsiębiorstwami oraz sprzedaż małych firm. Część małych bankrutujących przedsiębiorstw została przejęta przez duże firmy państwowe. Rząd chcąc utrzymać kontrolę nad gospodarką zdecydował się na zatrzymanie firm związanych z najważniejszymi sektorami gospodarki takimi jak sektor energetyczny, telekomunikacyjny oraz transportowy.¹⁶ Reszta przedsiębiorstw została wykupiona przez prywatnych przedsiębiorców, przede wszystkim przez menadżerów i robotników. Sprzedaż przedsiębiorstw postępowała wyjątkowo szybko, liczba 128 000 państwowych firm przemysłowych w 1997 roku spadła do 53 000 w roku 2001.¹⁷ Wraz z upadkami i sprzedażą przedsiębiorstw powiększała się liczba bezrobotnych. Stopa zarejestrowanego bezrobocia w miastach w 1993 roku wynosiła 2,6%, cztery lata później wskaźnik wzrósł do 3,1%.¹⁸

W związku z rosnącą liczbą bezrobotnych pojawiła się potrzeba wprowadzenia przepisów dotyczących ubezpieczenia bezrobocia. 22 stycznia 1999 roku w życie weszła *Regulacja w sprawie ubezpieczenia bezrobocia*. Poszerzała ona zakres ubezpieczenia bezrobocia na przedsiębiorstwa miejskie, przedsiębiorstwa państwowe, kolektywne i prywatne. Ustalono także, że pracodawca powinien wpłacać 2% ogólnego funduszu płac na fundusz ubezpieczenia bezrobocia a pracownik 1% swojego wynagrodzenia. Jeżeli ubezpieczenia płacone były przez okres 1-5 lat ubezpieczony był uprawniony do utrzymywania ubezpieczenia przez rok; jeżeli ubezpieczenie było płacone przez 5-10 lat ubezpieczenie mogło być wypłacane przez 18 miesięcy; jeśli

¹⁵ Ibidem., s. 170-173.

¹⁶ Seitz K., *Chiny...* op. cit., s. 343.

¹⁷ Ibidem., s. 353.

¹⁸ Peng Sen, Chen Li, *Reformując...* op. cit., s. 131-139.

natomiast ubezpieczony płacił składki ponad 10 lat utrzymywał ubezpieczenie 24 miesiące.¹⁹

Podczas rządów trzeciej generacji zmianie uległa sytuacja przedsiębiorstw prywatnych. Do tej pory przedsiębiorstw niepaństwowe w wysokim stopniu były ograniczane różnymi prawami, dopiero 1988 roku została zalegalizowana ich działalność. W 2000 roku rząd zapowiedział zlikwidowane obostrzeń nałożonych na przedsiębiorstwa. Zniesieniu miały ulec ograniczenia podatkowe, importu oraz eksportu, użytkowania gruntów. Kolejnym krokiem liberalizującym było dopuszczenie przedsiębiorców prywatnych do dołączenia do KPCh.²⁰

Zdecydowano się również na zmianę w sektorze nieruchomości w postaci prywatyzacji mieszkań w miastach. Od czasów Mao obowiązywał system, w którym przedsiębiorstwa państwowe zapewniały swoim pracownikom mieszkanie w zamian za niewielki czynsz. 1 lipca 1998 roku wydane zostało rozporządzenie o zaprzestaniu przydzielania mieszkań. Państwo udzielając wsparcia zaczęło zachęcać do kupna mieszkań. Skutkiem tych działań było odciążenie przedsiębiorstw państwowych, które już dłużej nie musiały gwarantować mieszkań dla swoich pracowników. Uwolniono również oszczędności bankowe gospodarstw prywatnych, które miały podwyższyć wzrost gospodarczy.²¹

Podczas rządów trzeciej generacji pod zwierzchnictwo Chin powrócił Hongkong (1997) oraz Makau (1999). W ramach doktryny jeden kraj, dwa systemy Hongkong i Makau utrzymały dużą autonomię. Rządowi chińskiemu podlegać miały kwestie związane z obronnością i polityką zagraniczną. Po przyłączeniu Hongkongu władze chińskie stopniowo zaczęły łagodzić ograniczenia dotyczące wjazdu obywateli Chin na obszar Specjalnego Regionu Administracyjnego. Konsekwencją tego był napływ inwestycji, które dostarczyły pieniędzy sektorowi handlowemu oraz nieruchomości.²² Jednym z najważniejszych wydarzeń ery Jiang Zemina było wstąpienie Chin do Światowej Organizacji Handlu. Po ponad 15 latach negocjacji 11 grudnia 2001 roku Chiny stały się oficjalnie członkiem WTO. Dzięki wstąpieniu do WTO Chiny zyskały korzystniejsze nastawienie środowiska międzynarodowego. Ponadto, chińskie firmy uzyskały dostęp do otwartego rynku światowego. Przystępując do WTO Chiny

¹⁹ Ibidem., s. 417-422.

²⁰ Seitz K., *Chiny...* op. cit., s. 366-371.

²¹ Ibidem s., 348.

²² Fenby J., *Chiny...* op. cit., s. 871.

zobowiązały się do stopniowego usuwania ograniczeń handlowych, zmniejszenia poziomu cel oraz likwidacji dualnego systemu cen. Chiny były zobligowane równo traktować strony wymiany handlowej oraz ustanowić instytucje kontrolne.²³

Trzecia generacja oddała władze wraz z objęciem przez Hu Jintao stanowiska sekretarza generalnego KPCh w 2002 roku. Rok później został on wybrany na Przewodniczącego ChRL. Stanowisko premiera zostało powierzone Wen Jiabao w 2003 roku. Czwarta generacja przywódców obejmowała władze w okresie błyskawicznie wzrastającego rozwoju gospodarczego. Przed nową władzą pojawiły się nowe wyzwania w postaci dużego zróżnicowania na tle ekonomicznym wśród społeczeństwa. Różnice szczególnie widoczne były między rozwojem miast i wsi, a także między bogatym wybrzeżem a interiorom Chin. Nowy Przewodniczący ChRL Hu Jintao swoje działania skoncentrował na kierowaniu polityką zagraniczną, administracją wewnętrzną a także na sprawowaniu nadzoru nad armią oraz bezpieczeństwem narodowym. Wen Jiabao, który zastąpił na stanowisku premiera Zhu Rongji, odpowiedzialny był za reformy wewnętrzne, kierowane gospodarką oraz rządem.²⁴

W czasach rządów Jiang Zemina sprawą pierwszorzędą dla rządu był rozwój gospodarczy. Reformy polityczne w dalszym ciągu były spychane na drugi plan, ustępując miejsca reformom gospodarczym. Przed nowym rządem pojawiło się wyzwanie skonstruowania politycznej przyszłości Chin. Czwarta generacja określiła, że rozwój Chin prowadzi do *budowy socjalistycznej demokracji z chińską charakterystyką*. Nowa koncepcja władzy miała zachować wiodącą rolę partii jednocześnie zapożyczając niektóre elementy z systemów demokratycznych. Udział społeczeństwa w życiu politycznym miał się zwiększyć, jednak idea wielopartyjnych wyborów została odrzucona. Zwiększenie społecznego udziału w procesach politycznych spotkało się z licznymi trudnościami na szczeblu lokalnym.²⁵ Laboratorium dla eksperymentów reform politycznych stała się prowincja Guangdong. Sformułowano koncepcje, według której na terenie SSE Shenzhen utworzona zostanie specjalna strefa polityczna. Projekt utworzenia specjalnej strefy politycznej zakłada bezpośrednie wybory na lokalny zjazd partii.²⁶

²³ Bolesta A., *Chiny w okresie transformacji*, Wydawnictwo Dialog, Warszawa 2006, s.134-135.

²⁴ Kostrzewa M., *Polityka piątej i szóstej generacji przywódców chińskich. Kontynuacja czy zmiany systemowe?*, „Studia i prace” 2012, nr 4. s. 79-80.

²⁵ Ibidem., s. 87-90.

²⁶ Bergsten C. F. i in., *China's Rise, Challenges and Opportunities*, Peterson Institute for International Economics, Center For Strategic and International Studies, Waszyngton 2009, s. 65.

Priorytetową kwestią w dalszym ciągu pozostał rozwój chińskiej gospodarki. Miał on jednak odbywać się w inny sposób niż dotychczas. W poprzednich latach rozwój odbywał się w sposób dynamiczny i nierównomierny, powodując duże rozwarstwienie w społeczeństwie. Coraz poważniejszym problem stawało się bezrobocie, które można podzielić na dwie kategorie. Pierwsza kategoria to bezrobocie spowodowane restrukturyzacją gospodarki, druga kategoria to bezrobocie wśród imigrantów napływających do miast z obszarów wiejskich. Zjawisko migracji powoduje wiele napięć społecznych, ludność lokalna postrzega imigrantów jako zagrożenie i konkurencję na rynku pracy. Gwałtowny rozwój odbywał się przy wysokiej eksploatacji zasobów naturalnych co skutkowało dużym zanieczyszczeniem środowiska. Do głównych problemów zalicza się: zanieczyszczenie powietrza, erozję gleb oraz zanieczyszczenie wód.²⁷ Obok wyżej wymienionych problemów nagłą kwestią nadal pozostawała korupcja, szczególnie na szczeblu lokalnym.

Spółeczeństwo coraz częściej okazywało swoje niezadowolenie z prowadzonej polityki, debata na temat wyników działań rządu żywo prowadzona była w środowisku intelektualistów. Wśród członków KPCh niezadowolenie pojawiało zarówno po stronie konserwatystów jak i liberałów. Konserwatyści uważali, że rząd Hu Jintao odszedł od podstawowych zasad partii, nurt liberalny natomiast coraz bardziej podkreślał problem korupcji i niesprawiedliwości społecznej.

W obliczu narastających problemów Hu Jintao sformułował idee harmonijnego społeczeństwa, w myśl której rozwój Chin miał odbywać się przy większym uwzględnieniu czynnika ludzkiego. W związku z licznymi dysproporcjami rząd za główne zadanie postawił sobie łagodzenie różnic w społeczeństwie oraz zrównoważony rozwój. Aby zachować płynność przeprowadzania reform Hu Jintao zaproponował koncepcję naukowego rozwoju, która została przyjęta przez KPCh w październiku 2007 roku. Założeniem koncepcji naukowego rozwoju było dalsze wdrażanie reform ze szczególnym uwzględnieniem czynnika społecznego i zastosowaniu ku temu dorobku nauk społecznych. Rozpoczęto organizację różnego rodzaju konferencji, spotkań oraz sesji naukowych z udziałem naukowców i urzędników. Dyskurs intelektualny dotyczył negatywnych skutków rozwoju chińskiej gospodarki takich jak: bezrobocie, ubóstwo, korupcja, degradacja środowiska naturalnego. W 2008 roku podczas obchodów rocznicy

²⁷Bolesta A., *Chiny...* op. cit., s. 74-78.

rozpoczęcia reform oraz polityki otwarcia w dalszym ciągu rozwijano koncepcje naukowego rozwoju. Podkreślano znaczenie zbalansowania rozwoju gospodarczego z rozwojem społecznym.²⁸

W czasach Deng Xiaopinga i Jiang Zemina wzrost gospodarczy napędzany był głównie przez inwestycje. Wraz z modernizacją Chin należało jednak zmodyfikować strategię dalszego rozwoju. Rząd Hu Jintao w celu zbalansowania źródeł ekonomicznego wzrostu popierał przejście na ścieżkę wzrostu opierającą się w większym stopniu na krajowej konsumpcji. Zadanie zrównoważenia rozwoju okazało się być jednak większym wyzwaniem niż pierwotnie oczekiwano. W 2000 roku udział konsumpcji w PKB zaczął spadać i w 2007 roku wyniósł tylko 35%. Sposobem na stymulację udziału konsumpcji w PKB jest zmniejszenie podatków osobistych, co ma spowodować zwiększenie dochodów oraz podniesienie wydatków. Dodatkowo rząd może zwiększać swoje wydatki dotyczące edukacji, opieki społecznej i emerytur.²⁹

Rząd w celu usunięcia podatku rolnego w 2006 roku podwoił kwotę wolną od podatku z 800 RMB do 1600 RMB miesięcznie. W 2008 roku kwota została ponownie podniesiona do 2000 RMB. Rząd centralny zachęcał władze lokalne do zwiększania dochodów minimalnych w miastach. Obniżenia podatków podniosły dochody do dyspozycji konsumpcyjnych gospodarstw domowych o około 1 % PKB w 2004 roku.³⁰ Znaczący wzrost w wydatkach na edukację, opiekę zdrowotną a także na ubezpieczenia społeczne można zaobserwować w latach 2004-2007. W 2002 roku na edukację wydano 300,61 miliardów RMB w 2007 roku suma wzrosła do 706,54 miliardów. Suma wydatków na opiekę zdrowotną wzrosła prawie trzykrotnie z 66,33 miliardów RMB w 2002 roku do 197,38 w 2007 roku. Rząd uruchomił program budowy „nowej socjalistycznej wsi”, który miał na celu zmodernizować pozostającą w tyle wieś. Program skierowany był do osób, które nie miały dostępu do podstawowych dóbr takich jak edukacja i opieka medyczna. W ramach programu uczniowie z obszarów wiejskich zostali zwolnieni z opłat za edukację oraz otrzymali darmowe podręczniki. Rząd zobowiązał się również do zwiększenia dotacji na ośrodki zdrowia na wsiach.³¹ Przeznaczona na program suma 36,6 miliardów RMB w 2006 roku pozwoliła na zwolnienie z opłat 52 milionów studentów w prowincjach zachodnich w 2007 kwotę dotacji zwiększono do 69 milionów RMB co poszerzyło zakres pomocy także na

²⁸Kostrzewa M., *Polityka...* op. cit., s. 82-86.

²⁹Bergsten C. F. i in., *China's...* op. cit., s. 120.

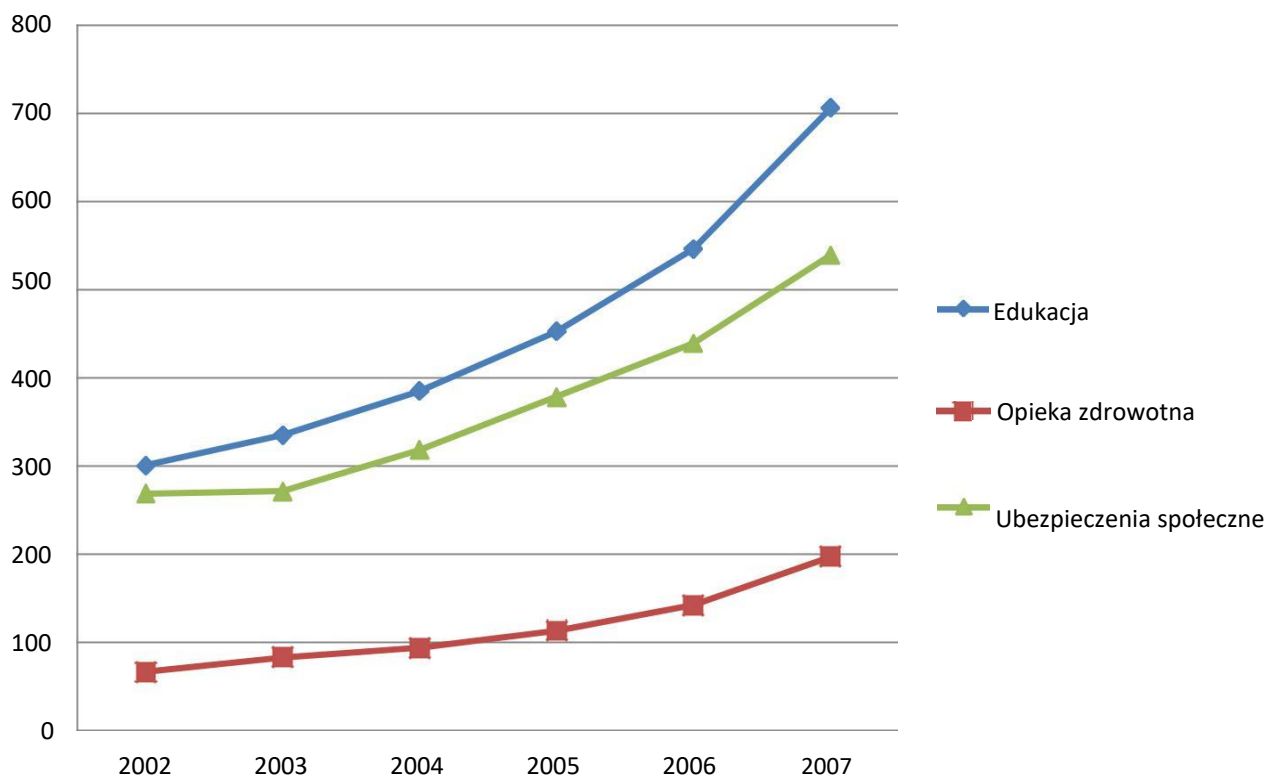
³⁰Ibidem., s. 121.

³¹*China vows to create a 'new socialist countryside' for millions of farmers*

<https://www.theguardian.com/world/2006/feb/22/china.jonathanwatts> [dostęp:28.12.2016]

obszary centralne i wschodnie Chin i w sumie zwolniły z opłat 150 milionów studentów.³² Warto podkreślić jednak, iż głównym źródłem dotacji były władze lokalne. W 2005 roku samorządy sfinansowały 94% wydatków na edukację i 98% wydatków na opiekę zdrowotną.

Wykres 1.1 Wydatki rządowe na edukację, opiekę zdrowotną oraz ubezpieczenia społeczne w latach 2002-2007

Źródło: opracowanie własne na podstawie: Bergsten C. F. i in., *China's...* op. cit., s.122.

1.3 Chiński sen Xi Jinpinga

W okresie swoich rządów Deng Xiaoping nawoływał do pragmatyzmu, Jiang Zemin głosił hasła narodowe, natomiast Hu Jintao propagował hasła społeczne. Wraz z objęciem władzy przez piątą generację pojawiło się nowe hasło 中国梦 (Zhongguo

³²Bergsten C. F. i in., *China's...* op. cit., s.123.

meng).³³ Koncepcja chińskiego nowego snu została przedstawiona w 2012 roku przez Xi Jinpinga, który w 2012 roku został wybrany na sekretarza generalnego partii, a w 2013 roku objął urząd przewodniczącego ChRL. Koncepcja chińskiego snu stała się tematem przewodnim większości przemówień Xi Jinpinga, nie tylko podczas wystąpień krajowych ale także w trakcie wizyt zagranicznych.

Hasło chińskiego snu szybko rozprzestrzeniło się po całych Chinach. O jego popularności świadczą organizowane w szkołach konkursy na temat znaczenia chińskiego snu, konkurs fotograficzny zorganizowany przez Xinhua News Agency czy też granty naukowe przydzielane przez państwo na badania nad chińskim snem.³⁴ Oprócz ogromnej popularności wśród społeczeństwa, chiński sen stał się podstawą rządów Xi Jinpinga, kluczowym staje się zatem zrozumienie znaczenia tej koncepcji.

Pierwsze publiczne wystąpienie, podczas którego Xi Jinping nawiązał do chińskiego snu, odbyło się w Chińskim Muzeum Narodowym na wystawie zatytułowanej *Droga do odrodzenia*. Wystawa dotyczyła okresu zwanego wiekiem upokorzeń, obejmującego okres od i wojny opiumowej do końca wojny chińsko-japońskiej w 1945 roku. Podczas swojego przemówienia Xi Jinping nawiązał do historii Chin mówiąc: *W najnowszej historia świata, chiński naród doznał niezwykle cierpień i poświęceń* (近代以后，中华民族遭受的苦难之重、付出的牺牲之大，在世界历史上都是罕见的).³⁵ Nie był on jednak pierwszym politykiem, który nawiązywał do okresu upokorzeń narodowych i koncepcji odrodzenia się narodu chińskiego. Po wydarzeniach na placu Tiananmen w 1989 roku i kryzysie ideologicznym, liderzy KPCh wykorzystali traumatyczne przeżycia historyczne aby legitymizować swoją władzę. W czasach Jiang Zemina, partii za swoją misję uznała wielkie odrodzenie chińskiego narodu, jednocześnie podkreślając wiodącą rolę partii w przywróceniu dawnej pozycji i potęgi Chin. Hu Jintao również w wielu swoich przemówieniach nawoływał do dalszych starań w celu wielkiego odrodzenia narodu chińskiego.

³³ W związku ze specyfiką języka chińskiego hasło to może być tłumaczone jako chiński sen/chińskie sny lub chińskie marzenie/chińskie marzenia.

³⁴ Lee J., *Expressing the Chinese Dream* <http://thediplomat.com/2014/03/expressing-the-chinese-dream/> [dostęp: 8.01.2017]

³⁵ 实现中华民族伟大复兴的中国梦 (Shixian zhonghua minzu weida fuxing de zhongguo meng) <http://cpc.people.com.cn/xuexi/n/2015/0717/c397563-27322292.html> [dostęp: 6.01.2017]

W wielu aspektach chiński sen Xi Jinpinga jest kontynuacją wykorzystania motywu odrodzenia narodu chińskiego.³⁶ Podczas swojego przemówienia Xi Jinping powiedział: *Każdy człowiek posiada pragnienia i aspiracje, każdy ma własne marzenia. Obecnie trwa dyskusja na temat "chińskiego marzenia". Uważam, że zrealizowanie wielkiego odrodzenia chińskiego narodu, jest największym marzeniem chińskiego narodu w nowożytnej historii.*(每个人都有理想和追求, 都有自己的梦想。现在, 大家都在讨论中国梦, 我以为, 实现中华民族伟大复兴, 就是中华民族近代以来最伟大的梦想)³⁷. Koncepcja "odnowienia", "odrodzenia" (复兴) chińskiego narodu jest głęboko zakorzeniona w historii i pamięci zbiorowej Chińczyków. Użycie słowa „odrodzenie” jest podkreśleniem ważnej kwestii: Chińczycy postrzegają swój los jako powrót do wielkości a nie powstanie z niczego. W rzeczywistości „odrodzenie” jest głęboko zakorzenione w chińskiej historii i doświadczeniach narodowych.³⁸ Chiński sen nawiązuje do motywu upokorzenia narodowego oraz do odbudowania potęgi Chin. Odrodzenie narodu chińskiego odzwierciedla chęć do budowy silnych i zjednoczonych Chin. Chińczycy są bardzo dumni ze swoich dawnych i współczesnych osiągnięć. Po wieku upokorzeń nieustannie starają się przywrócić Chinom dawną świetność i tym samym osiągnąć chiński sen. Realizowanie chińskiego snu może odbywać się na wiele sposobów, pojawiło się zatem wiele różnorodnych interpretacji koncepcji przedstawionej przez Xi Jinpinga.

Chiński sen często porównywany jest do *Americian Dream*, który przez dekady inspirował i motywował ludzi do realizowania swoich pragnień i spełniania marzeń. Założeniem *American Dream* jest wiara, iż dzięki ciężkiej pracy wszyscy mają szansę odnieść sukces, wzbogacić się i zbudować szczęśliwe życie. Poziom życia Chińczyków z pewnością uległ poprawie o czym świadczy rosnący wskaźnik PKB per capita. Chińska klasa średnia staje się zamożniejsza i realizuje swój "chiński sen". Rośnie wielkość klasy średniej, spada wskaźnik biedy a społeczeństwo staje się coraz bogatsze. Wskaźnik rozwoju społecznego w Chinach ulega systematycznemu wzrostowi. HDI jest

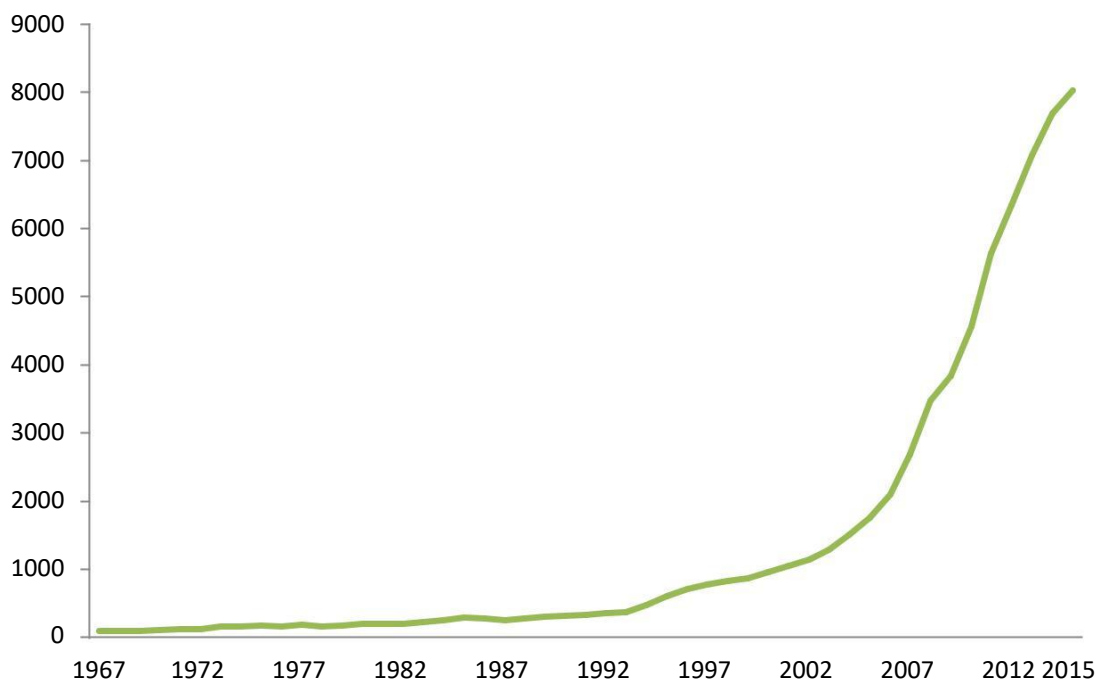
³⁶ Wang Zheng., *The Chinese Dream: Concept and Context*, "Journal of Chinese Political Science" 2014, Vol 19.

³⁷ 实现中华民族伟大复兴的中国梦 (Shixian zhonghua minzu weida fuxing de zhongguo meng) <http://cpc.people.com.cn/xuexi/n/2015/0717/c397563-27322292.html> [dostęp: 6.01.2017]

³⁸ Wang Zheng, *Not Rising, But Rejuvenating: The "Chinese Dream"* <http://thediplomat.com/2013/02/chinese-dream-draft/> [dostęp: 6.01.2017]

miarą rozwoju społecznego uwzględniającą długość życia i stan zdrowia, wykształcenie oraz standard życia. Wskaźnik HDI w 1990 roku dla Chin wynosił 0.5, natomiast w 2014 roku osiągnął on już 0,74.³⁹ Chiński sen w odróżnieniu od amerykańskiego zamiast podkreślania aspiracji i starań jednostki skupia się na zbiorowym wysiłku wszystkich Chińczyków. Pomimo, iż w amerykańskim i chińskim marzeniu sukces osiąga się przez ciężką pracę, *American Dream* uwypukla ducha wolności jednostki. W chińskim śnie (pomimo uwzględnienia indywidualnych ambicji) zwraca się uwagę na jedność i stabilność. Ponadto chiński sen odnosi się do odrodzenia chińskiego narodu, amerykański natomiast posiada cechy uniwersalistyczne.⁴⁰

Wykres 2.1 PKB per capita w Chinach w latach 1967-2015 (w USD)

Źródło: opracowanie własne na podstawie: The World Bank Database

<http://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.PCAP.CD?locations=CN> [dostęp: 14.12.2016]

³⁹Human Development Index Database <http://hdr.undp.org/en/composite/trends> [dostęp: 14.12.2016]

⁴⁰Kai Jin, *The China Dream Vs. The American Dream* <http://thediplomat.com/2014/09/the-china-dream-vs-the-american-dream/> [dostęp: 6.01.2017]

W południowych Chinach chiński sen interpretowano jako marzenie o reformach politycznych i rządach konstytucyjnych. „Tygodnik z Południa” zamierzał wydać artykuł pt. „Chińskie marzenie o konstytucjonalizmie”, został on jednak wstrzymany przez cenzurę. Pomimo tego, artykuł został opublikowany w sieci i wzbudził żywą debatę wśród internautów. Autor tekstu podkreśla, że chiński sen dotyczy nie tylko wzrostu gospodarczego i poprawy poziomu materialnego Chińczyków ale również sfery niematerialnej. Autor artykułu stwierdza: *Chińczycy powinni być wolnymi ludźmi, chińskie marzenie powinno być marzeniem o konstytucjonalizmie*.⁴¹ Warunkiem do spełnienia chińskiego snu stał się zatem konstytucjonalizm.

Wśród członków Chińskiej Armii Ludowo-Wyzwoleńczej chiński sen oznaczał "sen o silnej armii" (强军梦). Budowana silnej armii stała się nieodłącznym elementem budowy silnych Chin. Podczas spotkań z przedstawicielami Armii Ludowo-Wyzwoleńczej, Xi Jinping podkreślał duże znaczenie silnej i gotowej do obrony armii.⁴² Międzynarodowa dyskusja na temat chińskiego snu skupia się na wzroście siły Chin oraz intencjach Chin wykorzystaniu rosnącej siły. Kontrowersyjną kwestią pozostają działania Chińczyków w stosunku do Morza Południowochińskiego oraz wysp Senkaku. Chińskie roszczenia do tych terenów postrzegane są przez chińską stronę jako przywracanie sprawiedliwości i odzyskiwanie terenów historycznie należących do Chin. Dla krajów, z którymi Chiny toczą spory o wyżej wymienione tereny ważną kwestią pozostaje co oznacza chiński sen i czy przy jego realizacji Chiny będą dążyć do rozstrzygnięcia konfliktów bez kompromisów.

⁴¹Stępień M., *Chińskie marzenie o konstytucjonalizmie*, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków 2015, s. 144.

⁴²Mierzejewski D., *Chińskie sny, chińskie marzenia...* <http://natematchin.pl/chinskie-sny-chinskie-marzenia/> [dostęp: 10.01.2017]

Rozdział 2. Strefy ekonomiczne

2.1 Teoria stref ekonomicznych

Obecna forma stref ekonomicznych jest efektem długiego rozwoju różnorodnych koncepcji na całym świecie. Od kiedy wyspecjalizowane towarzystwa zaczęły prowadzić handel zagraniczny pojawiła się potrzeba utworzenia specjalnych terenów wokół portów lub w pobliżu strategicznych lokalizacji, które umożliwiłyby składowanie i wymianę towarów. Obszary te stały się strefami wolnocłowymi, w których towary były wolne od podatków. Między XII a XVII wiekiem Związek Hanzeatycki⁴³ posiadał monopol handlowy wzdłuż niektórych dróg morskich i lądowych. Podobnie w Europie niektóre miasta otrzymywały przywileje w postaci monopolu na handel pewnymi towarami, zwolnienia z podatków, ceł i akcyzy.⁴⁴ Podczas europejskiej ekspansji kolonialnej na terytorium koncesjonowanym, mocarstwa kolonialne posiadały monopol na wolny handel. Aby koncentrować handel stanowiska ustawiane były w strategicznych punktach na wybrzeżach i ujściach rzek. Zdecydowana większość pierwszych stref była ze sobą ściśle powiązana i z reguły ulokowana w pobliżu portów. Produkcja została wprowadzona do stref w XX wieku. Pierwszymi strefami, które umożliwiły produkcję przemysłową w obrębie swoich granic były hiszpańskie strefy ekonomiczne. W 1920 roku w Strefie Wolnego Handlu w hiszpańskim porcie Kadyks otwarto, jedną z pierwszych w Europie, fabrykę amerykańskiego koncernu motoryzacyjnego Ford Motor. W Stanach Zjednoczonych podpisano w 1934 roku ustawę dotyczącą strefy wolnocłowej⁴⁵, która była odpowiedzią rządu amerykańskiego na międzynarodową sytuację gospodarczą po wielkim kryzysie z 1929 roku. Implementacja ustawy miała na celu wspieranie handlu międzynarodowego poprzez stworzenie środowiska zapewniającego lepsze warunki i niższe koszty transakcji. Operacje produkcyjne nie istniały jednak w strefach ekonomicznych w USA do 1950 roku.

Na początku produkcja w strefach ekonomicznych była ograniczona i wymagała zezwolenia rządu, a działalność stref opierała się głównie na handlu. Kluczowym krokiem było wprowadzenie programów uprzemysłowienia zorientowanych na eksport.

⁴³ Związek Hanzeatycki – związek miast handlowych. Miasta, które należały do związku wspierały się ekonomicznie i jednocześnie utrudniały handel kupcom nieczlonecznym.

⁴⁴ Farole T., *Special Economic Zones in Africa: Comparing Performance and Learning from Global Experience. Directions in Development*, The World Bank, Waszyngton 2011, s. 31.

⁴⁵ Ustawa z dnia 18.06.1934r. Foreign-Trade Zones Act (Washington D.C)

W latach 60. i 70. strefy stały się dodatkiem do strategii ekonomicznych skupionych na substytucji importu. Niepowodzenia polityki protekcjonizmu doprowadziły kraje takie jak: Brazylia, Kenia oraz Indie do utworzenia enklaw zorientowanych na działalność zagraniczną. Państwa, które zastosowały tę strategię, początkowo interesowały się jedynie krótkoterminowymi korzyściami gospodarczymi pochodzącymi ze strefy. Jednocześnie wiele państw azjatyckich postanowiło skoncentrować swoje strategie gospodarcze na eksporcie, a nie substytucji importu. Strefy zostały stworzone przede wszystkim jako katalizatory w okresie przejściowym do gospodarki wolnorynkowej. Model proeksportowy doprowadził do pojawienia się uprzemysłowionych państw w Azji Wschodniej i Południowo-Wschodniej. Korea Południowa i Tajwan były głównymi krajami, które wybrały tę drogę.⁴⁶

Początkowo wszystkie strefy ekonomiczne były planowane, finansowane, zarządzane oraz promowane przez rząd. Z czasem ukształtowały się jednak strefy prywatne. Za pierwszą prywatną strefę ekonomiczną uznaje się La Romana Free Zone na Dominikanie utworzoną w 1969 roku. Wkrótce potem Kostaryka, Salwador, Honduras, Nikaragua, Gwatemala i Kolumbia sprywatyzowały niektóre strefy publiczne lub stworzyły zupełnie nowe strefy prywatne. W 1990 roku niektóre kraje azjatyckie takie jak Filipiny, Wietnam oraz Tajlandia uruchomiły pierwsze prywatne strefy. Od lat 90. zaczęły pojawiać się hybrydy, które były połączeniem stref publicznych i prywatnych. W ich obrębie zadaniem rządu było dostarczenie ram prawnych oraz kluczowych dóbr publicznych, których sektor prywatny nie był w stanie zapewnić.

Obecnie istnieje wiele definicji stref ekonomicznych. Wynika to z faktu, iż określenie stref ekonomicznych obejmuje szeroką gamę powiązanych pojęć, w tym stref wolnego handlu, wolnych portów, specjalnych stref ekonomicznych, wolnych stref eksportowych oraz stref wolnocłowych.⁴⁷ Według Claude Baissac pomimo wielu odmian nazw i form wszystkie rodzaje mogą być zdefiniowane jako „wyznaczone obszary geograficzne znajdujące się w obrębie granic kraju, w których zasady prowadzenia działalności gospodarczej różnią się od zasad panujących na terytorium kraju”. Zasady te dotyczą warunków inwestycyjnych, handlu międzynarodowego, podatków oraz otoczenia regulacyjnego. Dzięki temu strefy ekonomiczne posiadają środowisko biznesowe, które jest bardziej liberalne z perspektywy polityki i bardziej

⁴⁶ Ibidem., s. 41.

⁴⁷ Akinci G., Crittle J., *Special economic zone : performance, lessons learned, and implication for zone development*. Foreign Investment Advisory Service, s. 9.

efektywne z punktu widzenia administracji niż obszar krajowy.⁴⁸ Według definicji podanej przez Radosława Pastusiaka, strefy ekonomiczne to „gospodarcze enklawy o odmiennych warunkach gospodarczych”. W obrębie strefy ekonomicznej funkcjonują przedsiębiorstwa głównie pochodzenia zagranicznego prowadzące produkcję na eksport. Państwo, w obszarze którego znajduje się strefa oferuje firmom różnego rodzaju przywileje podatkowe lub finansowe.⁴⁹ Douglas Zhihua Zeng uznaje strefy ekonomiczne za najnowsze warianty tradycyjnych stref handlowych. Według D.Z. Zenga podstawowa koncepcja strefy ekonomicznej obejmuje kilka specyficznych cech. Po pierwsze jest to obszar geograficznie ograniczony i zwykle fizycznie zabezpieczony. Po drugie oferuje korzyści wynikające z lokalizacji w strefie. Ponadto, posiada własne kierownictwo lub zarząd oraz posiada własny obszar celny (świadczenia bezcłowe) oraz uproszczone procedury. Przepisy gospodarcze w strefach ekonomicznych zwykle są bardziej liberalne od regulacji państwa, na terenie którego się znajdują.⁵⁰

Koncepcja stref ekonomicznych ewoluowała przez lata, w wyniku czego powstało wiele stref o różnych celach, rynkach i rodzajach działania. Według raportu FIAS (The Facility for Investment Climate Advisory Services) strefy podzielić można na: Strefy Wolnego Handlu (*Free Trade Zones*), Strefy Przetwórstwa Wywozowego (*Export Processing Zones*), Wolne Porty (*Freeports*), *Enterprise Zones*, *Single Factory Zones* oraz *Specialized Zones*.⁵¹ Często podkreśla się również, że strefy ekonomiczne przekształciły się w wysoce wyspecjalizowane obiekty, dostosowane do potrzeb określonych branż i działalności. Do wyspecjalizowanych stref zalicza się: Parki Technologiczne (*Technology Parks*), *Petrochemical Zones*, *Software and Internet Zones*, *Airport-based Zones*, Strefy Turystyczne (*Tourism Zones*) oraz Parki Logistyczne (*Logistics Parks*).⁵²

Strefy Wolnego Handlu (SWH) są najstarszą i najbardziej rozpowszechnioną formą stref ekonomicznych. SWH znajdują się głównie w pobliżu portów morskich, lotnisk, głównych dróg i linii kolejowych, lub w regionach przygranicznych. Strefy Wolnego Handlu są odgrodzonymi od zewnątrz obszarami, a ich powierzchnia

⁴⁸ Farole T., *Special Economic Zones in Africa : Comparing...* op. cit., s. 23.

⁴⁹ Pastusiak R., Specjalne strefy ekonomiczne jako stymulator rozwoju gospodarczego, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 2011, s. 96.

⁵⁰ Zeng D., *Global Experiences with Special Economic Zones : Focus on China and Africa*, World Bank 2011, s.4.

⁵¹ Akinci G., Crittle J., *Special Economic Zone : performance...* op. cit., s.3.

⁵² Ibidem., s. 3.

zazwyczaj jest niewielka. Działalność SWH ogranicza się do procesów związanych z handlem takich jak: składowanie, magazynowanie oraz sprzedaż, oraz do lekkich operacji przetwarzania takich: jak pakowanie, etykietowanie, kontrola jakości oraz sortowanie.⁵³

Strefy Przetwórstwa Wywozowego pojawiały się pod koniec lat 50. i 60. XX wieku jako sposób na przyspieszenie industrializacji w krajach rozwijających się. Strefy oferują udogodnienia dla zakładów produkcyjnych, których działalność skierowana jest na eksport.⁵⁴ Mogą one zostać podzielone na tradycyjne Strefy Przetwórstwa Wywozowego oraz bardziej rozwinięte hybrydowe Strefy Przetwórstwa Wywozowego. W tradycyjnych strefach cały obszar w obrębie strefy jest przeznaczony wyłącznie dla przedsiębiorstw zorientowanych na eksport. Początkowo inwestycje zagraniczne były ograniczone, a działalność skupiała się wyłącznie na produkcji. Rozwój tego rodzaju strefy nastąpił w latach 90., a rodzaje dozwolonych działań znacznie wzrosły. W hybrydowych Strefach Przetwórstwa Wywozowego, które powstały później istnieje obszar otwarty dla wszystkich branż.⁵⁵

Wolne porty są najbardziej ekspansywnym rodzajem stref ekonomicznych. Obejmują one bardzo duże części terytorium oraz zawierają duże obiekty transportowe, takie jak porty i lotniska. Mogą obejmować całe regiony gospodarcze, populacje, które tam żyją i pracują oraz wszystkie działania gospodarcze, które mają tam miejsce.⁵⁶

Enterprise zones mają na celu rozwój obszarów wiejskich lub miejskich poprzez zapewnianie zachęt podatkowych lub dotacji finansowych. Ustanowienie tego typu strefy ekonomicznej ma na celu zapewnienie lepszej jakości życia ludności oraz zwiększenie konkurencyjności obszaru.⁵⁷ *Single Factory Zones* są tworzone aby zwiększyć specjalizację danej branży. Ten rodzaj strefy może być zlokalizowany w dowolnym miejscu.⁵⁸

⁵³ Farole T., *Special Economic Zones in Africa : Comparing...* op. cit., s. 27.

⁵⁴ Ibidem., s. 28.

⁵⁵ Akinci G., Crittle J., *Special Economic Zone : performance...* op. cit., s.3.

⁵⁶ Pakdeenurit P., Suthikarnnarunai N., Rattanawong W., *Special Economic Zone: Facts, Roles, and Opportunities of Investment*, "Proceedings of the International MultiConference of Engineers and Computer Scientists" 2014, Vol II, s. 2.

⁵⁷ Ibidem., s. 2.

⁵⁸ Ibidem., s. 2.

Tabela 2.1 Typy stref i ich charakterystyka

TYP STREFY	CEL	LOKALIZACJA	DZIAŁANIA	RYNEK
Strefy Wolnego Handlu	Wsparcie handlu	Porty, lotniska, regiony przygraniczne	Przeładunek, działania związane z handlem	Rynek krajowy, reeksport
Tradycyjne Strefy Przetwórstwa Wywozowego	Produkcja eksportowa	brak	Produkcja i inne przetwarzanie	Głównie eksport
Hybrydowe Strefy Przetwórstwa Wywozowego	Produkcja eksportowa	brak	Produkcja i inne przetwarzanie	Eksport i rynek krajowy
Wolne porty	Zintegrowany rozwój	brak	Wielofunkcyjne	Rynek krajowy, eksport
Enterprise Zone	Rewitalizacja obszarów miejskich	Obszary miejskie i wiejskie	Wielofunkcyjne	Rynek krajowy
Single Factory	Produkcja eksportowa	Ogólnokrajowe	Produkcja i inne przetwarzanie	Głównie eksport
Parki Technologiczne	Promowanie i rozwój najnowszej technologii	Często w pobliżu uniwersytetów i instytutów badawczych	Działania związane z nową technologią	Rynek krajowy i eksport
Petrochemical Zones	Promowanie sektora energetycznego	Centra petrochemiczne	Petrochemikalia i inne gałęzie przemysłu ciężkiego	Rynek krajowy i eksport
Software and Internet Zones	Rozwój usług informatycznych	Często w pobliżu uniwersytetów i obszarów miejskich	Usługi informatyczne	Eksport
Airport-based Zones	Transport lotniczy i przeładunki	Lotniska	Magazynowanie i przeładunek	Rynek krajowy i reeksport
Strefy Turystyczne	Zintegrowany rozwój turystyki	Obszary turystyczne	Usługi turystyczne i wypoczynkowe	Rynek krajowy i eksport
Parki Logistyczne	Wsparcie logistyki	Lotniska, porty	Magazynowanie i przeładunek	reeksport

Źródło: opracowanie własne na podstawie: Akinci G., Crittle J., *Special Economic Zone : performance...* op. cit., s.10-11.

World Economic Processing Zones Association klasyfikuje strefy ze względu na ich wielkość. *Wide-area zones* to obszary zamieszkałe przez ludzi i zajmujące powierzchnię większą niż 100 km². *Small-area zones* to zazwyczaj obszary ogrodzone i zajmujące powierzchnię mniejszą niż 100km². Inwestorzy muszą znaleźć się w strefie, aby otrzymywać świadczenia i ulgi. Strefy te nie mają mieszkańców, chociaż mogą zawierać sypialnie dla pracowników.⁵⁹

Wielość nazw i form stref ekonomicznych jest wynikiem kilku czynników. Po pierwsze istnieje konieczność rozróżnienia pomiędzy typami stref, które różnią się od siebie formami i funkcjami. Po drugie różnice wynikają z odmiennych terminologii gospodarczych pomiędzy państwami. Warto także zwrócić uwagę, że twórcy poszczególnych stref pragną odróżnić swój produkt od konkurentów. Ostatnim czynnikiem wpływającym na różnorodność między strefami są wielokrotne tłumaczenia. Definicje różnią się w różnych krajach i instytucjach oraz ewoluują w sposób ciągły w miarę rozwijania nowych typów stref, a starsze typy zanikają lub są adaptowane.⁶⁰ C. Baissac wyróżnia trzy główne cechy konstrukcyjne, które występują w każdej ze stref. Strefy to przede wszystkim formalnie wydzielone części terytorium kraju, które są wyposażone w szereg reguł inwestycyjnych, handlowych i operacyjnych. Prawo w strefach jest bardziej liberalne niż to które istnieje w pozostałych częściach kraju. Strefy są zatem definiowane przez określony system regulacyjny. System ten może być zawarty w jednej lub kilku ustawach lub określony przez zestaw środków zawartych w innych dokumentach prawnych. Po drugie, zarządzanie systemem zazwyczaj wymaga specjalnej struktury zarządzania, która może być scentralizowana lub zdecentralizowana. Cechy tej struktury różnią się w zależności od charakteru systemu regulacyjnego strefy, liczby istniejących stref oraz roli sektora prywatnego w rozwoju strefy. Niezależnie od różnic w strukturze zarządzania posiada ona jeden cel, którym jest skuteczne zarządzanie systemem oraz zapewnienie inwestorom korzyści wynikających z jej postanowień. Po trzecie strefy zwykle są wyposażone w infrastrukturę wspierającą działalność podmiotów gospodarczych funkcjonujących w jej obrębie. Infrastruktura obejmuje nieruchomości, drogi, energię elektryczną, wodę oraz telekomunikację.

⁵⁹ Farole T., *Special Economic Zones in Africa : Comparing...* op. cit., s. 30.

⁶⁰ Ibidem., s. 23.

Składa się ona z parków przemysłowych lub mieszanych oraz z kluczowej infrastruktury transportowej, która łączy strefę z rynkami i zapleczem gospodarczym.⁶¹

R. Pastusiak rozróżnia cele stref ekonomicznych w zależności od położenia geograficznego. Według tej klasyfikacji, głównym celem powstawania stref ekonomicznych na Bliskim Wschodzie jest przyciągnięcie nowych inwestycji i związany z tym rozwój gospodarczy oraz redukcja bezrobocia. W Ameryce Północnej głównym motywem jest intensyfikacja i uatrakcyjnienie eksportu, w Ameryce Południowej i Środkowej natomiast skupiono się głównie na produkcji, która skierowana jest na eksport. W Europie Wschodniej i Środkowej za główny cel tworzenia stref ekonomicznych można uznać pozyskiwanie inwestycji zagranicznych, dynamizację rozwoju gospodarczego oraz zmniejszenie bezrobocia. Na Dalekim Wschodzie i w Azji strefy ekonomiczne powstają jako symulator rozwoju gospodarczego, czynnik redukujący bezrobocie oraz element, dzięki któremu pozyskiwane są nowe technologie.⁶² Według raportu FIAS tworzeniu stref przyświecają cztery zasadnicze cele. Przede wszystkim strefy mają przyciągać bezpośrednie inwestycje zagraniczne. Większość nowych programów stref, szczególnie w niektórych regionach takich jak Bliski Wschód, ma na celu zyskać kapitał zagraniczny. Ponadto strefy mają odrywać rolę "zawora ciśnieniowego" aby złagodzić duże bezrobocie. Programy wprowadzone w Tunezji i na Dominikanie często podawane jako przykłady stref, które nie przyspieszyły strukturalnych zmian gospodarczych, ale mimo to pozostały solidnymi programami tworzenia miejsc pracy. Po trzecie strefy powstają w celu wsparcia szerszych strategii reform gospodarki. W tym kontekście strefy są prostym narzędziem umożliwiającym krajowi rozwój i zróżnicowanie eksportu. Strefy to także sposób na ograniczenie antyeksportowego nastawienia przy jednoczesnym zachowaniu barier ochronnych w stanie nienaruszonym. Ponadto, strefy są eksperymentalnym laboratorium do stosowania nowych polityk gospodarczych. Przykładem są pierwsze strefy w Chinach, które testowały politykę finansową, pracowniczą i cenową przed rozszerzeniem jej na resztę gospodarki.⁶³

D.Z. Zeng wymienia dwa rodzaje korzyści, które częściowo wyjaśniają popularność stref ekonomicznych. Pierwszy rodzaj to bezpośrednie korzyści ekonomiczne. Wśród nich wymienić można: zyski z obrotu dewizowego

⁶¹Ibidem., s. 24.

⁶²Pastusiak R., *Specjalne...* op. cit., s. 120.

⁶³Akinci G., Crittle J., *Special economic zone : performance...* op. cit., s. 32.

i bezpośrednich inwestycji zagranicznych oraz wzrost eksportu. Tworzone są również nowe miejsca pracy w szczególności kiedy przyciągane są branże przemysłowe i usługowe wymagające dużych nakładów siły roboczej. Ponadto, zwiększają się dochody rządowe, jest to konsekwencją dzierżawy gruntów oraz wpływów podatkowych. Drugim rodzajem są pośrednie korzyści ekonomiczne. Zaliczono do nich podnoszenie poziomu umiejętności, transfer technologii, dywersyfikację eksportu oraz poprawę efektywności handlowej przedsiębiorstw krajowych. Przekazuje się również wiedzę poprzez praktyczne zatrudnienie lub możliwości szkoleniowe dla pracowników. Lokalne firmy często korzystają z zatrudniania pracowników wcześniej zatrudnionych przez międzynarodowe firmy.⁶⁴ Wśród pośrednich korzyści wynikających z istnienia stref ekonomicznych wymienia się również efekt demonstracji, czyli poprawienie wizerunku danego państwa na arenie międzynarodowej. Zeng podkreśla również, że strefy ekonomiczne stają się polem testowym dla szerszej reformy gospodarczej.⁶⁵

C. Baissac dzieli korzyści ze względu na długość ich uzyskiwania. Statyczne korzyści ekonomiczne są uzyskiwane w stosunkowo krótkim okresie poprzez wykorzystanie stref ekonomicznych jako instrumentów handlu i polityki inwestycyjnej. Są wynikiem zdobywania zysków ze specjalizacji i wymiany, a także tworzenia miejsc pracy. Dynamiczne korzyści to głównie korzyści strukturalne i rozwojowe, które mogą wynikać z dłuższego działania strefy. Obejmują one promocję nietradycyjnych działań gospodarczych, transfery technologii, promowanie przedsiębiorczości oraz otwartości gospodarczej. Strefy mają podnosić konkurencyjność kraju lub regionu.⁶⁶

2.2 Strefy ekonomiczne w Chinach

Strefy ekonomiczne w Chinach stały się istotnym elementem rozwoju gospodarczego. Pierwsze strefy powstały na początku lat 80. XX wieku i wiązały się z polityką otwarcia wprowadzoną przez Deng Xiaopinga. Stanowiły one ważną platformę dla eksperymentu wprowadzania kontrolowanego kapitalizmu do gospodarki chińskiej. W ciągu ostatnich trzech dekad Chiny przechodziły przez proces uczenia się na podstawie doświadczeń, które przyniósł rozwój stref ekonomicznych, stawiając czoła wyzwaniom związanym

⁶⁴ United Nations Development Programme (2015): Comparative Study on Special Economic Zones in Africa and China <http://www.cn.undp.org/content/dam/china/docs/Publications/UNDP-CH-Comparative%20Study%20on%20SEZs%20in%20Africa%20and%20China%20-%20ENG.pdf> s. 9.

⁶⁵ Zeng D., *Global ..* op. cit., s.5.

⁶⁶ Farole T., *Special Economic Zones in Africa : Comparing...* op. cit., s. 26.

z finansowaniem infrastruktury, świadczeniem usług w strefach oraz koordynacją działań politycznych. Obecnie strefy ekonomiczne są podstawowym środkiem, za pomocą którego chiński rząd na szczeblach lokalnych, prowincjonalnych i krajowych zapewnia preferencyjne polityki sprzyjające rozwojowi technologii i przemysłu. Chiny kontynuują i udoskonalają strefy ekonomiczne i coraz częściej wykorzystują je wspierania internacjonalizacji swoich firm. Są także integralną częścią inicjatywy „Pasa i drogi”, której celem jest promowanie łączności między krajami Azji, Afryki i Europy. Współcześnie w Chinach wyróżnia się 9 rodzajów stref ekonomicznych, takich jak: Specjalne Strefy Ekonomiczne (*Special Economic Zones*), *Economic and Technological Development Zones*, *High and New Technology Industrial Development Zones*, *Major Border Development Areas*, *Bonded Areas*, Strefy Przetwórstwa Wywozowego (*Export Processing Zones*), Parki Logistyczne (*Logistics Parks*), *Comprehensive Zones* oraz Pilotażowe Strefy Wolnego Handlu (*Pilot Free Trade Zone*).⁶⁷

Pierwszym rodzajem stref ekonomicznych wprowadzonych w Chinach były Specjalne Strefy Ekonomiczne (SSE). Decyzja o utworzeniu czterech pierwszych SSE zapadła w sierpniu 1980 roku. Na miejsce stworzenia SSE wybrano Shenzhen, graniczące z Hongkongiem, Zhuhai przy granicy z Makau. Trzecią i czwartą strefą stały się odpowiednio Shantou i Xiamen leżące na wysokości Tajwanu. Wybór tych miast z pewnością nie był przypadkowy. Motywem, którym kierował się Deng Xiaoping była chęć przyciągnięcia inwestorów z Hongkongu i Tajwanu. Warto również wspomnieć o politycznym czynniku, czyli o potencjalnym zjednoczeniu gospodarczym Hongkongu i Tajwanu z Chinami. W 1988 roku utworzono piątą SSE na wyspie Hajnan, która miała przeistoczyć się w drugi Tajwan.⁶⁸ Ostatnia SSE została otwarta w 1990 roku w Szanghaju w dzielnicy Pudong.

⁶⁷ Swiss Business Hub China, *Comparison among Development Zones in China*, Switzerland Global Enterprise, Pekin 2016 s.2.

⁶⁸ Seitz K., *Chiny powrót olbrzyma*, Wydawnictwo Akademickie DIALOG, Warszawa 2013, s. 230.

Mapa 2.1 Specjalne Strefy Ekonomiczne w Chinach

Źródło: opracowanie własne na podstawie: Seitz K., *Chiny...* op.cit., s. 230.

Pomysł utworzenia SSE spotkał się z dezaprobatą pewnej części społeczeństwa. Dla niektórych Chińczyków SSE były synonimem koncesji i kolonii. Co więcej, napływ kapitału zagranicznego do Chin był oznaką rozwoju kapitalizmu. Koncepcja Specjalnych Stref Ekonomicznych została określona podczas zjazdu Komitetu Centralnego KPCh i Rady Państwa w dniach od 27 maja do 14 czerwca 1981 roku. Skonstruowane wówczas założenia stanowiły:

- I. Stworzenie SSE podparte jest teoretycznymi i praktycznymi modelami, które służą budowie socjalizmu przy wykorzystaniu zagranicznego kapitału.
- II. SSE mają na celu wsparcie czterech modernizacji
- III. Powodzenie SEZ miałoby kluczowe znaczenie dla obywateli Hongkongu oraz Makau, ponadto byłoby istotnym czynnikiem w zjednoczeniu Chin i Tajwanu
- IV. Idea SSE różni się od poprzednich koncesji i kolonii.⁶⁹

⁶⁹ Shi Xiaoming, Yang Qixian, *Reformując Chiny. Podstawy teoretyczne*. Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2012, s. 40-44.

Głównym celem SSE było stworzenie sprzyjającego środowiska inwestycyjnego, przede wszystkim dla inwestorów zagranicznych. Aby to uczynić wprowadzono preferencyjną politykę podatkową, usprawniono procedury administracyjne oraz wybudowano niezbędną infrastrukturę. SSE cieszyły się dużą autonomią w formułowaniu nowego prawodawstwa i wprowadzaniu dodatkowych ulg podatkowych. Niezaprzeczalnie SSE stały się modelem dla innych stref w wielu miastach w Chinach. W obrębie samych SSE zaczęto budować mniejsze strefy rozwoju o innych celach i ramach działania. Na obszarze SSE stworzono liczne *Economic and Technological Development Zones (ETDZ)*, *Bonded Areas* oraz Strefy Przetwórstwa Wywozowego, które kreowały nowe zachęty dla inwestorów.

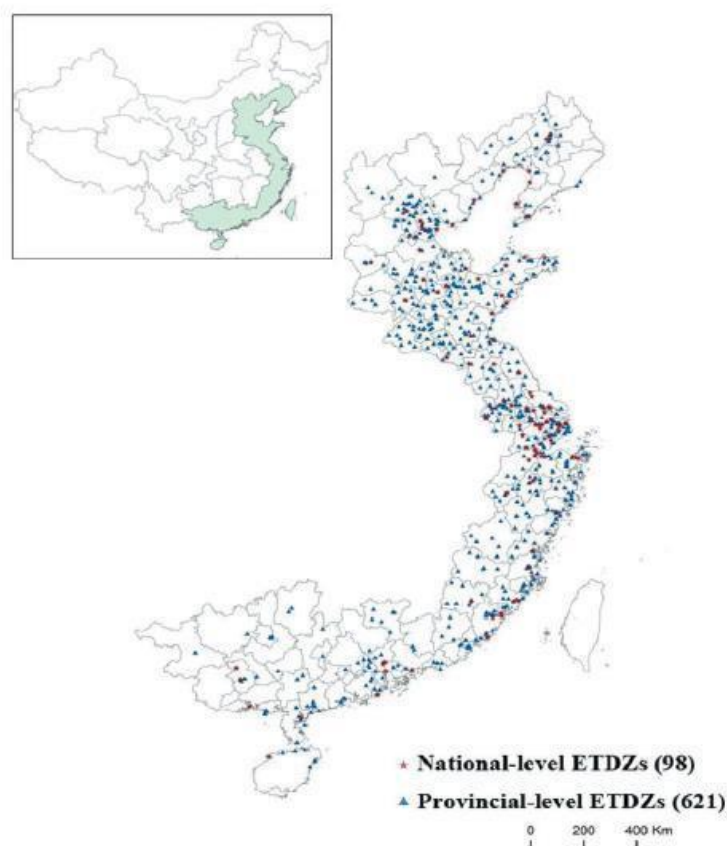
Pierwsze *Economic and Technological Development Zones* zostały utworzone w 1984 roku. Liczba ETDZ systematycznie rosła i w 2013 roku wyniosła 198 stref na poziomie krajowym, z czego 98 położonych było na obszarach przybrzeżnych.⁷¹ Poza krajowymi ETDZ istnieje szereg ETDZ na szczeblu prowincjonalnym i miejskim. Na podstawie różnic w położeniu geograficznym i lokalnym poziomie rozwoju, ETDZ można podzielić na trzy typy. Pierwszy rodzaj kładzie nacisk na rozwijanie najnowocześniejszej technologii i pielęgnowanie nowo powstałych gałęzi przemysłu. Ten typ znajduje się w rozwiniętych metropoliach, które posiadają solidną bazę przemysłową, wysoki poziom technologii oraz dobrze wykształconą kadrę specjalistów. Kolejny typ ETDZ to strefy nakierowane na handel międzynarodowy. Zlokalizowane są w sąsiedztwie portów oraz dobrze rozwiniętej infrastruktury. Trzeci rodzaj to ETDZ wykorzystujące zasoby lokalne. Typ ten można dalej podzielić na strefy energetyczne, rolnicze oraz turystyczne. Strefy energetyczne budowane są na obszarach zasobnych w surowce energetyczne oraz na terenach sąsiednich. Strefy rolnicze często określane są jako *Modern Agriculture Development Zones* lub *Comprehensive Agricultural Zones*. Podstawową działalnością tych stref jest wspieranie funkcjonowania inżynierii rolniczej, przetwórstwa produktów rolnych, biotechnologii oraz turystyki ekologicznej. Strefy turystyczne mają na celu rozwój obiektów turystycznych oraz branż powiązanych, w tym działalności kulturalnej.⁷²

⁷⁰ Ibidem., s.2.

⁷¹ United Nations Development Programme (2015): *Comparative...* op. cit., s. 44.

⁷² Swiss Business Hub China, *Comparison...* op.cit., s. 4.

Mapa 2.2 *Economic and Technological Development Zones* w Chinach

Źródło: United Nations Development Programme (2015): *Comparative...op.cit.*, s.45

High and New Technology Industrial Development Zones są podobne do ETDZ ale w większym stopniu koncentrują się na innowacjach naukowych i technologicznych poprzez bezpośrednie inwestycje zagraniczne. Pierwsze TIDZ powstały w 1992 roku, a w 2015 roku ich liczba na poziomie krajowym wynosiła 114 stref.⁷³ Istnieje również wiele TIDZ na poziomie prowincjonalnym oraz miejskim. W *High and New Technology Industrial Development Zones* większą szansę na rozwój mają firmy startupowe, w obrębie strefy wspierane są również innowacyjne projekty badawczo-rozwojowe.⁷⁴

W obrębie *Major Border Development Areas* wyróżnia się 5 kluczowych stref rozwojowych, które znajdują się w Dongxing (przy granicy z Wietnamem), Ruili (przy granicy z Mjanmą), Mengla (przy granicy z Laosem), Manzhouli (przy granicy z Rosją) oraz Erenhot (przy granicy z Mongolią).

⁷³ Ibidem., s. 4.

⁷⁴ United Nations Development Programme (2015): *Comparative... op.cit.*, s. 46.

Mapa 2.3 Major Border Development Areas w Chinach

Źródło: opracowanie własne na podstawie: Swiss Business Hub China, *Comparison...* op.cit., s. 4.

Ponadto istnieją 72 krajowe porty graniczne, 28 miast granicznych, 17 przygranicznych stref współpracy gospodarczej oraz jedna transgraniczna strefa współpracy gospodarczej *Kazakhstan Horgos International Border Cooperation Center*.⁷⁵ W *Major Border Development Areas* rząd zmniejsza kontrolę nad odprawą oraz nad eksportem i importem w portach granicznych. Upraszcza się również rejestrację przemysłową i handlową w głównych obszarach przygranicznych. Rząd zachęca także do rozwoju przemysłu przetwórczego oraz eksportu konkurencyjnych towarów. W *Major Border Development Areas* ustanawiane są często pilotażowe strefy turystyczne oraz wdrażana jest specjalna polityka wizowa.⁷⁶

Strefy Przetwórstwa Wywozowego są wykorzystywane do produkcji, przetwarzania oraz montażu towarów eksportowych. Pierwsze strefy powstały w 2000 roku w 15 miastach w Chinach, dziś istnieje ich już 58.⁷⁷ Wszystkie lub większość produktów wytwarzanych w strefach przeznaczona jest na eksport. Strefy Przetwórstwa

⁷⁵ Swiss Business Hub China, *Comparison...* op.cit., s. 4.

⁷⁶ United Nations Development Programme (2015): *Comparative...* op.cit., s. 46.

⁷⁷ Swiss Business Hub China, *Comparison...* op.cit., s. 6.

Wywozowego są stosunkowo małe i pozwalają tylko firmom zorientowanym na eksport mieć szansę inwestowania w ich obszarze.⁷⁸

Parki logistyczne są rozwijane w środowiskach miejskich aby ułatwić i rozwinąć zarządzanie usługami logistycznymi. W oparciu o rodzaje usług logistycznych można podzielić je na trzy kategorie: *Regional Logistics Organization Parks*, *Commerce and Trade Logistics Parks* oraz *Transport Hub Logistics Parks*.⁷⁹

Comprehensive Development Zones obejmują powierzchnię kilkuset kilometrów kwadratowych i wspierają różne gałęzie przemysłu. Po zakończeniu ich rozwoju strefy te przekształca się w nowe miasta lub obszary miejskie. Przykładem CDZ jest założona w 1994 roku strefa *Suzhou Industrial Park*, która zajmuje 3,4 % powierzchni miasta i stanowi 7,4% ogółu mieszkańców Suzhou. Strefa odpowiada za 15% PKB regionu oraz została uznana za najbardziej konkurencyjną strefę rozwoju w 2015 roku.⁸⁰

Bonded Areas koncentrują się na przetwarzaniu zorientowanym na eksport oraz handlu tranzytowym, w ramach którego towary są importowane z jednego kraju w celu ich powtórnego eksportu do innego kraju bez cła przewozowego. Import i eksport w obszarze *Bonded Areas* podlega nadzorowi celnemu. Na towary z *Bonded Areas* nie nakłada się podatku taryfowego i przywozowego. W przypadku towarów pochodzących i wysyłanych na rynek krajowy pobierane są podatki odpowiadające aktualnym regulacjom w Chinach. *Bonded Areas* nie mają dużego wpływu na regionalny rozwój gospodarczy, służą głównie jako punkt pośredniczący.⁸¹

Pilotażowe Strefy Wolnego Handlu (PSWH) stały się bazą testową dla nowych reform. Na obszarze strefy złagodzone ograniczenia w zakresie wymiany waluty obcej w zakresie wymiany waluty obcej i udziału zagranicznego kapitału w niektórych sektorach usługowych. Wprowadzono także wykaz negatywny, który przedstawia listę sektorów, w których inwestycje zagraniczne są ograniczone. Działania te usprawniły i przyspieszyły proces rejestracji firmy. Import i eksport towarów w PSWH nie znajduje się pod nadzorem celnym. PSWH działa jak centrum logistyczne z dużą ilością wpływających i wypływających towarów. Ponadto przemysł przetwórczy w obrębie

⁷⁸ United Nations Development Programme (2015): *Comparative...* op.cit., s. 47.

⁷⁹ Swiss Business Hub China, *Comparison...* op.cit., s. 6.

⁸⁰ United Nations Development Programme (2015): *Comparative...* op.cit0., s. 52.

⁸¹ Ibidem., s. 46-47.

strefy jest dobrze rozwinięty i prowadzi do regionalnego rozwoju gospodarczego.⁸²

Mapa 2.4 Pilotażowe Strefy Wolnego Handlu w Chinach

Źródło: opracowanie własne na podstawie: *Seven new FTZs will accelerate opening-up*

http://www.chinadaily.com.cn/china/2017-04/01/content_28764499.html [dostęp:10.04.2017]

Pierwsza PSWH została stworzona w 2013 roku w Szanghaju. Celem otwarcia strefy było przetestowanie reform i innowacji instytucjonalnych oraz finansowych. W 2015 roku rząd chiński zdecydował się na otwarcie trzech kolejnych PSWH w prowincji Guangdong i Fujian, oraz w mieście Tianjin. Strefa w Guangdongzie obejmuje obszar 116 km² i integruje trzy istniejące strefy – Nansha New Area w Guangzhou, Qianhai and Shekou Industrial Zone w Shenzhen oraz Henqin Subdistrict w Zhuhai. Priorytetem dla Nansha New Area stał się rozwój logistyki morskiej, handlu międzynarodowego oraz ustanowienie nowoczesnej bazy przemysłowej. W Qianhai and Shenkou Industrial Zone rozwijane są usługi finansowe, logistyczne oraz informacyjne, a także usługi w zakresie nauki i technologii. Henqin Subdistrict natomiast koncentruje się na rozwoju usług związanych z turystyką, kulturą oraz edukacją.⁸³

⁸² Swiss Business Hub China, *Comparison...* op.cit., s. 2.

⁸³ *China (Guangdong) Pilot Free Trade Zone* http://www.china-gdftz.gov.cn/en/ABOUT_GDFTZ/Introduction/201502/t20150214_587.html [dostęp:10.04.2017]

Obszar Fujian Free Trade Zone zajmuje powierzchnię 118 km² i łączy trzy istniejące strefy – Pingtan Subdistrict, Fuzhou Subdistrict oraz Xiamen Subdistrict. W Fuzhou priorytetem jest budowa zaawansowanej bazy produkcyjnej, która odegra kluczową rolę w rozwoju Morskiego Szlaku Jedwabnego. W Pingtan Subdistrict istotną kwestią jest rozwój turystyki oraz zapewnienie udogodnień dla swobodnej wymiany handlowej. Część w Xiamen ma stać się międzynarodowym centrum wysyłkowym oraz regionalnym centrum handlowym i finansowym.⁸⁴ Tianjin Free Trade Zone zajmuje obszar 120 km². Działalność strefy ma odgrywać znaczącą rolę w rozwoju regionu Pekin-Tianjin-Hebei.⁸⁵ Najnowsze PSWH powstały w 2017 roku w prowincjach Henan, Sichuan, Shaanxi, Liaoning, Hubei, Zhejiang oraz w mieście Chongqing. Według ogólnego planu rozwoju nowych stref, wydanego przez Radę Państwa, siedem PSWH będzie ustanowionych na wzór pierwszej strefy w Szanghaju. Po raz pierwszy strefy PSWH powstaną wewnątrz kraju, ma to przyspieszyć dalsze otwarcie kraju oraz pobudzić inicjatywę „Pasa i drogi”.⁸⁶

Chiny rozpoczęły reformy otwarcia w 1978 roku jako eksperyment, który miał na celu sprawdzenie skuteczności reform rynkowych w kontrolowanym środowisku. Strefy ekonomiczne były istotną częścią tej próby. Władze chińskie postanowiły nie otwierać całej gospodarki ale tylko pewne jej segmenty. Dlatego oprócz zwykłych celów stref ekonomicznych, takich jak przyciąganie inwestycji i technologii zagranicznych, promowanie eksportu oraz generowanie zatrudnienia, jedną ważną misją chińskich stref ekonomicznych było przetestowanie nowych polityk i instytucji gospodarki rynkowej. Strefy ekonomiczne miały istotny wkład do sukcesu gospodarczego Chin. Przede wszystkim pierwsze z powodzeniem przetestowały gospodarkę rynkową i nowe instytucje oraz ustaliły wzorce dla reszty kraju.⁸⁷ Ponieważ Chiny ponownie otworzyły się na handel i inwestycje zagraniczne pierwsze strefy miały niemal natychmiastowy wpływ na chińską gospodarkę. W 1981 roku cztery pierwsze Specjalne Strefy Ekonomiczne stanowiły 59,8% całkowitych inwestycji zagranicznych w Chinach.⁸⁸

⁸⁴ *China (Fujian) Pilot Free Trade Zone* <http://www.china-fjftz.gov.cn/html/en/> [dostęp:10.04.2017]

⁸⁵ *China (Tianjin) Pilot Free Trade Zone* <http://en.china-tjftz.gov.cn/> [dostęp:10.04.2017]

⁸⁶ *Seven new FTZs will accelerate opening-up*
http://www.chinadaily.com.cn/china/2017-04/01/content_28764499.html
[dostęp:10.04.2017]

⁸⁷ Zeng D., *Global Experiences with Special Economic Zones : Focus on China and Africa*, The World Bank, Waszyngton 2015, s.5.

⁸⁸ Zeng D., *Building engines for growth and competitiveness in China: Experience with Special Economic Zones and Industrial Clusters*, The World Bank, Waszyngton 2013, s. 9.

Do roku 1992 pojęcie otwartości objęło cały region przybrzeżny, a różne typy stref zaczęły pojawiać się na terenie całego kraju. Ekonomicznie strefy znacząco przyczyniły się do krajowego PKB, zatrudnienia, eksportu oraz zwiększyły napływ zagranicznych inwestycji i technologii. Ze względu na dużą liczbę różnych typów stref oraz trudności z uzyskaniem najnowszych danych trudno jest nakreślić dokładny wpływ stref na chińską gospodarkę. D.Z. Zeng szacuje, że w 2007 roku główne strefy ekonomiczne na szczeblu narodowym stanowiły 21,8% chińskiego PKB.⁸⁹ Ponadto bezpośrednie inwestycje zagraniczne w głównych strefach (z wyłączeniem TIDZ) w 2007 roku stanowiły 46% całości.⁹⁰ Strefy są także miejscem rozkwitu firm zajmujących się nowoczesną technologią. W 2007 roku w 54 TIDZ znajdowała się około połowa krajowych przedsiębiorstw high-tech oraz placówek naukowo-technicznych. Zarejestrowano tam około 50 000 patentów, z czego ponad 70% zostało zarejestrowanych przez firmy krajowe.⁹¹ Należy zaznaczyć, że strefy nadal odgrywają ważną rolę w rozwoju Chin. Rząd chiński na przestrzeni ostatnich trzech dekad ciągle rozwija i modyfikuje strefy oraz tworzy różne typy i modele zarządzania w ich obrębie.

⁸⁹ Ibidem., s. 14.

⁹⁰ Ibidem., s. 14.

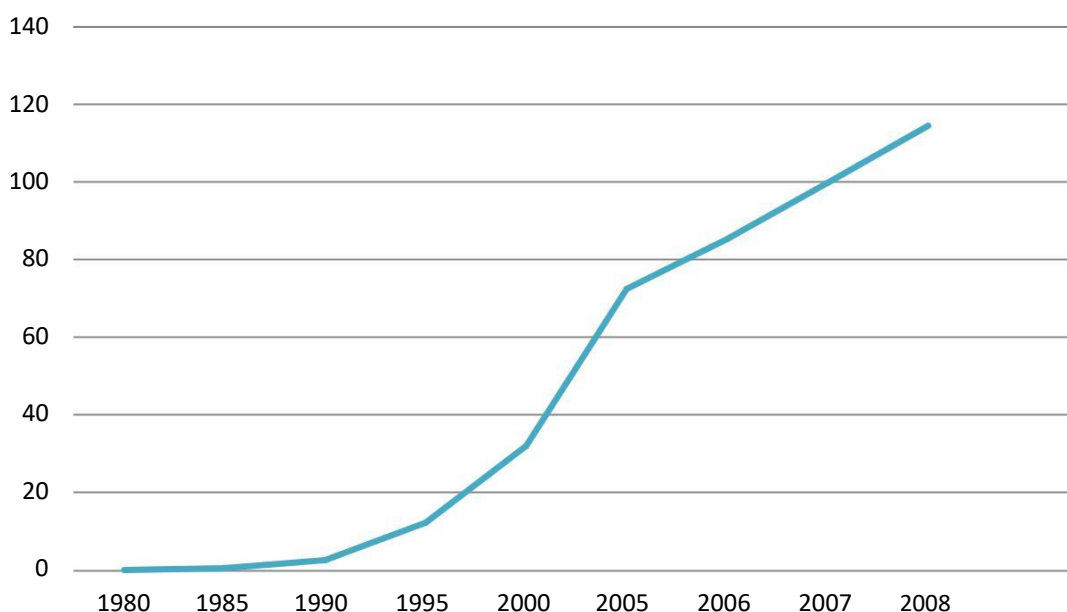
⁹¹ Ibidem., s. 15.

Rozdział 3. Doświadczenia w zakresie rozwoju i reform w strefach w Shenzhen i Szanghaju

3.1 Specjalna Strefa Ekonomiczna w Shenzhen

Cztery pierwsze Specjalne Strefy Ekonomiczne zostały założone w 1980 roku i były do siebie stosunkowo podobne. Wszystkie obejmowały duże obszary, w ramach których sprawdzano innowacyjne rozwiązania, które jeżeli okazały się skuteczne zostały wdrażane na terenie całego kraju. Strefy celowo znajdowały się daleko od centrum władzy politycznej w Pekinie, minimalizując potencjalne zagrożenia w przypadku wystąpienia jakichkolwiek problemów lub efektów politycznych podczas ich funkcjonowania. Strefa w Shenzhen była jednak najistotniejszą i najbardziej wyjątkową spośród pierwszych czterech SSE, jej sukces określany jest jako „cud Shenzhen”.⁹² Powodem jej pionierskości była większa swoboda we wdrażaniu innowacji oraz efektywność ich działania. W 1981 roku bezpośrednie inwestycje zagraniczne w pierwszych czterech SSE stanowiły 59,8% ogółu bezpośrednich inwestycji zagranicznych w Chinach, z Shenzhen odpowiadającym za 50,6 %.⁹³

Wykres 3.1 PKB Shenzhen w latach 1980-2008

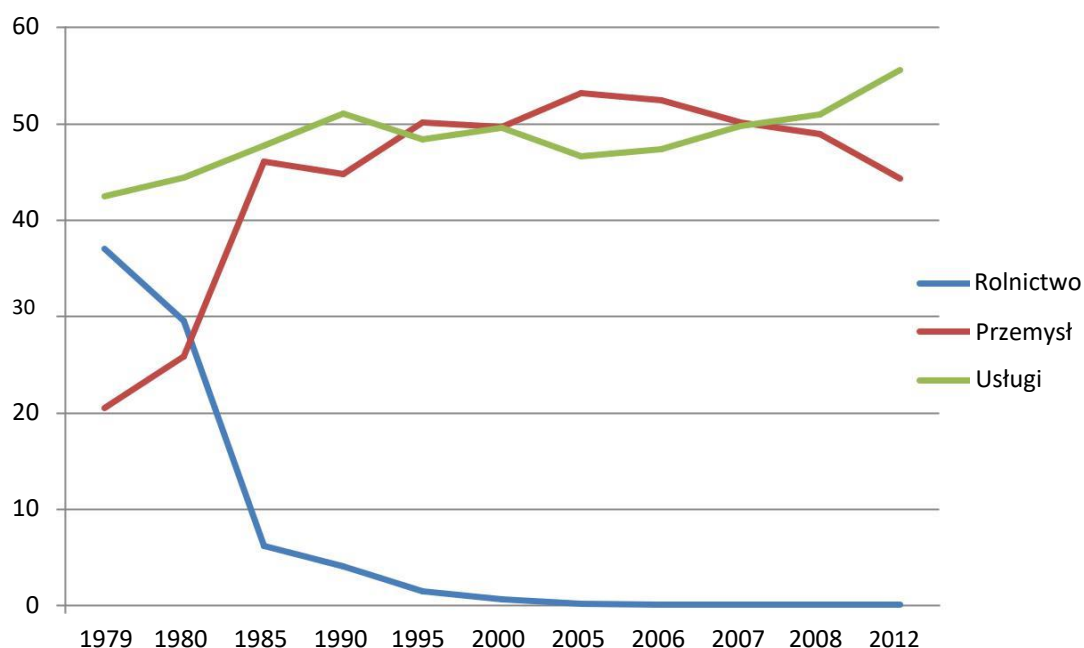
Źródło: opracowanie własne na podstawie: Zeng D., *Building engines for growth and competitiveness in China: Experience with Special Economic Zones and Industrial Clusters*, The World Bank, Waszyngton 2013, s. 58

⁹² Shenzhen. UNESCO city of design <http://unesdoc.unesco.org/images/0018/001841/184151E.pdf> [dostęp: 27.04.2017]

⁹³ Yeung Horace, a tale of two cities – the development and reform experiences of Shenzhen and Shanghai, “Journal of Chinese Economic and Business Studies” 2015, Vol. 14, s. 375.

Sukces Shenzhen widoczny jest również w dynamicznym wzroście gospodarczym od 1998 do 2008 roku PKB Shenzhen wzrosło z 4 milionów USD do 114,7 miliardów USD, przy rocznej stopie wzrostu wynoszącej 26,7 %. Natomiast dochód na mieszkańca wzrósł z 122,43 USD do 13 196 USD.⁹⁴ Wzrostowi ekonomicznemu towarzyszyła strukturalna zmiana w gospodarce, widoczna przede wszystkim w szybkim spadku znaczenia rolnictwa. Udział sektora rolniczego w całkowitym PKB w Shenzhen spadł z 37 % w 1979 roku do 4,1% w 1991 roku, a następnie do 0,1 % w 2012 roku. Spadek znaczenia rolnictwa został zrekompensowany wzrostem udziału w sektorze przemysłowym (z 20,5% w 1979 roku do 44,3% w 2012 roku) oraz w sektorze usługowym (z 42,5% w 1979 roku do 55,6% w 2012 roku).⁹⁵ Na przestrzeni 30 lat Shenzhen stworzyło gospodarkę zorientowaną na eksport. Od 1979 do 2007 roku wolumen handlu wzrósł z 17 miliardów USD do 285,7 miliardów USD.⁹⁶

Wykres 3.2 Zmiany w strukturze gospodarki Shenzhen w latach 1979-2012

Źródło: opracowanie własne na podstawie: Yeung Horace, a *tale...* op.cit., s.374.

⁹⁴ Zeng D., *Building engines for growth and competitiveness in China: Experience with Special Economic Zones and Industrial Clusters*, The World Bank, Waszyngton 2013, s. 58.

⁹⁵ Yeung Horace, a *tale...* op.cit., s.374.

⁹⁶ United Nations Development Programme (2015): *Comparative...* op.cit. s. 52.

Przed stworzeniem SSE i osiągnięciem przez Shenzhen wyżej wymienionych sukcesów, miasto było małą wioską rybacką z 30 000 mieszkańcami i z gospodarką opartą głównie na rolnictwie i rybołówstwie. W 1979 roku udział Shenzhen w PKB prowincji Guangdong wynosił jedynie około 1%.⁹⁷ O wyborze Shenzhen na miejsce powstania nowej strefy zdecydowała jego bliskość do Hongkongu, kluczowego obszaru, z którego Chiny miały nauczyć się kapitalistycznych sposobów wzrostu gospodarczego i innowacyjnych metod zarządzania nowoczesną metropolią. Poza odpowiednim położeniem rząd chiński wybrał Shenzhen na miejsce pierwszej strefy ze względu na to, że mała wioska rybacka miała najmniejsze opory wobec każdej nowej zmiany instytucjonalnej.⁹⁸ W ciągu kilku lat Shenzhen stało się modelem reform i otwarcia, a jego doświadczenia stały się cennymi przykładami dla całych Chin. Kluczowe dla sukcesu Shenzhen były wdrożone przez rząd reformy gospodarcze i instytucjonalne, wprowadzenie preferencyjnych polityk dla inwestorów oraz zachęty dla utalentowanych specjalistów.

W rozwoju Shenzhen ważnym punktem było przekazanie władzy na szczebel lokalny. Rząd centralny pozwolił władzom prowincji na podjęcie pierwszego kroku we wdrażaniu specjalnych i bardziej elastycznych polityk w zakresie reform i procesie otwarcia. Samorządy otrzymały większą swobodę w prowadzeniu handlu zagranicznego, zwiększaniu wymiany walutowej oraz przyspieszaniu rozwoju gospodarek lokalnych. Dodatkowo rząd centralny rozszerzył władzę rządu prowincji Guangdong oraz władz SSE w takich obszarach jak planowanie, ustalanie cen, zarządzanie przedsiębiorstwami oraz określanie wynagrodzeń za pracę. Rząd centralny nie tylko zachęcał do innowacji w zakresie polityki, ale także w pełni uznawał dobrze funkcjonujące programy. Specjalne traktowanie przez rząd centralny było kluczowe dla utrzymania spójności innowacji politycznych i zapewnienia rozwoju. Decentralizacja z powodzeniem zwiększyła tempo otwarcia w Shenzhen.⁹⁹

Z perspektywy reform gospodarczo-społecznych, rozwój Shenzhen można podzielić na cztery etapy. Pierwszy etap rozwoju trwał od 1980 do 1985 roku. Od samego początku władze uznały, że przyciągnięcie inwestycji zagranicznych wymaga

⁹⁷ Lu Ren, *Chinese Special Economic Zones as Clusters a Case Study of Shenzhen's Modern Service Clusters*, University of Norland 2008, s. 34.

⁹⁸ United Nations Development Programme (2015): *Comparative...* s. 50.

⁹⁹ Yejoo Kim, *Chinese-led SEZ's in Africa: are they a driving force of China's soft power?*, Stellenbosch University 2013., s. 15-16.

opracowania od podstaw odpowiedniej infrastruktury przemysłowej i handlowej, w tym dróg, portów, elektrowni i innych obiektów użyteczności publicznej. W pierwszej fazie rozpoczęto też regulacje związane z polityką mieszkaniową. Shenzhen było pierwszym miastem w Chinach, które zaoferowało komercyjne grunty mieszkalne.¹⁰⁰ W latach 1980-1984 Shekou Industrial Park, jeden z obszarów przemysłowych w Shenzhen, wprowadził mieszkania własnościowe dla pracowników. Od tego czasu Shenzhen pełniło rolę pola testowego dla reform systemu mieszkaniowego w Chinach i stwarzało wzory, które były powtarzane na terenie całego państwa.¹⁰¹ W 1980 roku rozpoczęto także reformę systemu cen zaczynając od rozluźnienia kontroli nad cenami. Zamierzeniem rządu centralnego było stworzenie mechanizmów, za pośrednictwem których podaż i popyt nawzajem na siebie wpłyną i uregulują ceny towarów. W 1984 roku z Shenzhen wycofano kupony na żywność oraz odzież. Dzięki sukcesowi eksperymentu przeprowadzonego w Shenzhen kupony zaczęto usuwać z całego kraju, w konsekwencji czego do 1994 roku zniknęły z całych Chin.¹⁰² Drugi etap rozwoju trwał od 1986 do 1995 roku. Przeprowadzono wówczas szereg regulacji dotyczących zawierania umów, udziałów w spółkach, przenoszenia praw własności, bankructwa, finansowania, bankowości, podatków oraz handlu międzynarodowego.¹⁰³ Na przykład w 1986 roku w Shenzhen po raz pierwszy sprywatyzowano przedsiębiorstwa państwowe. Natomiast w 1990 roku Shenzhen stało się pierwszym miastem w Chinach, które umożliwiło państwowym przedsiębiorstwom wejście na giełdę, zarówno w kraju, jak i za granicą.¹⁰⁴ Dodatkowo rozpoczęto reformy systemu finansowego. W 1987 roku otwarto Shenzhen Development Bank czyli regionalny bank będący własnością rządu, przedsiębiorstw i osób prywatnych. Wydarzenia te oznaczały zakończenie monopolu państwowego w Chinach w systemie finansowym.¹⁰⁵ Trzecia faza trwała od 1992 do 1997 roku i dotyczyła regulacji związanych z zatrudnieniem i wynagrodzeniami, opieką socjalną, zarządzaniem budynkami publicznymi oraz dalszą prywatyzacją

¹⁰⁰ Shen Xiaofang, Xu Songming, *China: Shenzhen Special Economic Zone as a Policy Reform Incubator for Urban Land Market Development*, w: Shen X.(red.), *Untying the Land Knot Making Equitable, Efficient, and Sustainable Use of Industrial and Commercial Land*, The World Bank, Waszyngton 2012, s. 88.

¹⁰¹ Zeng D., *Building...* op.cit., s. 64.

¹⁰² Ibidem., s. 64.

¹⁰³ Ng Mee Kam, *Theorising Urban Planning in a Transitional Economy: The Case of Shenzhen, People's Republic of China*, "The Town Planning Review" 2004, vol. 75, s.184.

¹⁰⁴ Zeng D., *Building...* op.cit., s. 69.

¹⁰⁵ Ibidem., s. 65.

przedsiębiorstw państwowych.¹⁰⁶ W 1992 roku rząd Shenzhen, aby chronić pracowników o niskich dochodach, wprowadził nowe regulacje w kwestii płacy minimalnej.¹⁰⁷ Ostatnia faza polegała na dalszym pogłębianiu reform, które miały przyczynić się do poprawy środowiska inwestycyjnego. Rząd Shenzhen stworzył jednolitą platformę internetową dla zamówień rządowych w celu zwiększenia przejrzystości i efektywności oraz zapobiegania korupcji. Dodatkowo kontynuowano wprowadzanie usprawnień w sektorze opieki społecznej. W 2001 roku Shenzhen stało się pierwszym miastem, które zapewniło pracownikom świadczenia emerytalne. Następnie środek ten zastosowano w całym kraju, a krajowy system opieki społecznej został ustanowiony na podstawie doświadczenia Shenzhen.¹⁰⁸

Władze centralne i lokalne zapewniły wiele zachęt, które skłoniły inwestorów do inwestowania w Shenzhen. Przedsiębiorcom zagwarantowano uproszczone procedury administracyjne, elastyczność w zatrudnianiu pracowników, usprawnioną odprawę celną, obniżone stawki celne na importowane towary oraz ulgi podatkowe.¹⁰⁹ Na przykład stawka podatku dochodowego dla osób prawnych wynosiła 30% w przypadku firm krajowych i 15% w przypadku firm z kapitałem zagranicznym. W 2008 roku wprowadzono jednak reformy podatkowe, które ustaliły jednolite stawki podatku dochodowego od osób prawnych w wysokości 25%. Ujednoliczona stopa opodatkowania znacząco zmniejszyła obciążenia podatkowe firm krajowych, zwiększyła jednak opodatkowania firm zagranicznych, które do tej pory podlegały preferencyjnemu systemowi opodatkowania.¹¹⁰ Uprzywilejowaniem cieszyły się także przedsiębiorstwa high-tech. Na przykład firmy tworzące oprogramowania mogły korzystać ze zwolnienia z podatku dochodowego przez 5 lat oraz z ulg podatkowych przez kolejne 5 lat.¹¹¹ Aby przyciągnąć inwestycje wprowadzono też specjalne ulgi dotyczące użytkowania ziemi. Certyfikowane przedsiębiorstwa zorientowane na eksport oraz firmy high-tech płacą tylko połowę opłat za użytkowanie gruntów przemysłowych przez pierwsze pięć lat. Dodatkowo przedsiębiorstwa zaawansowanych technologii oraz ośrodki zajmujące się projektami badawczymi są zwolnione z opłat transakcyjnych pobieranych z tytułu przeniesienia praw do użytkowania gruntów, opłat rejestracyjnych oraz opłat

¹⁰⁶ Ng Mee Kam, *Theorising...* op.cit., s. 188.

¹⁰⁷ Zeng D., *Building...* op.cit., s. 65.

¹⁰⁸ Ibidem., s. 71.

¹⁰⁹ United Nations Development Programme (2015): *Comparative...* op.cit., 50.

¹¹⁰ Swiss Business Hub China, *Comparison...* op. cit., s. 2.

¹¹¹ Zeng D., *Building...* op.cit. s. 78.

handlowych. Wreszcie, nowo zakupione nieruchomości, które zostały nabyte w celu ustanowienia firmy high-tech są zwolnione z podatku od nieruchomości przez pięć lat począwszy od daty zakończenia zakupu.¹¹²

Aby przyciągnąć utalentowanych specjalistów, rząd Shenzhen podjął szereg konstruktywnych inicjatyw. Obejmują one utworzenie firm zajmujących się rekrutacją, stworzenie programu ewaluacji pracowników oraz organizowanie "spotkań talentów". Programiści z wyższym wykształceniem, kierownicy wyższego szczebla oraz autorzy ważnych wynalazków wraz z małżonkami i dziećmi mogą zostać zarejestrowani jako rezydenci Shenzhen i być zwolnieni z opłat za rozbudowę infrastruktury miejskiej. Realizacja tych inicjatyw przyciągnęła utalentowanych specjalistów z Chin i z zagranicy.¹¹³

Pomimo olbrzymiego sukcesu, Shenzhen musiało stawić czoła wielu wyzwaniom związanym z dalszym rozwojem. Szczególnie we wczesnym etapie reform głównym celem stał się wzrost gospodarczy przy jednoczesnym zaniechaniu społecznych aspektów rozwoju takich jak opieka zdrowotna, edukacja oraz system ubezpieczeń społecznych. Po pierwsze preferencyjne polityki podatkowe dla inwestycji zagranicznych prowadziły do konfliktu interesów w odniesieniu do inwestycji zagranicznych i inwestycji krajowych. W konsekwencji przedsiębiorstwa starały się znaleźć sposoby, aby uniknąć obciążeń podatkowych poprzez ustanowienie fałszywych spółek. Wraz z rozwojem SSE i związanym z tym wzrostem liczby mieszkańców różnice między popytem a podażą w odniesieniu do gruntów, wody, energii elektrycznej i innych zasobów stały się coraz bardziej widoczne. Po drugie wraz ze wzrostem gospodarczym nastąpiła znaczna degradacja środowiska naturalnego. Ponieważ utrzymanie dobrej jakości środowiska wpływa bezpośrednio na zdolność miasta do przyciągania zewnętrznych zasobów, dlatego też poprawa jakości środowiska stała się jednym z głównych priorytetów miasta. Po trzecie napływ ludzi z obszarów o różnym pochodzeniu kulturowym spowodował konflikty wewnątrz społeczeństwa, które wymagają czasu na rozwiązanie i mogą wymagać znacznych wysiłków koordynacyjnych.¹¹⁴

Wszystkie pierwsze cztery SSE rozpoczęły transformacje z podobnych poziomów jednak wyniki Shenzhen były najbardziej spektakularne.

¹¹² Ibidem., s. 80.

¹¹³ Ibidem., s. 79.

¹¹⁴ Ibidem., s. 79.

Z biegiem czasu miasto stało się krajową bazą produkcji niskonakładowych produktów elektronicznych. Sukcesywnie podlegało modernizacji i stało się centrum najnowszej technologii i bazą wiodących krajowych firm high-tech.¹¹⁵ Po latach rozwoju, Shenzhen stało się jednym z najważniejszych miast w Chinach oraz głównym ośrodkiem badań i rozwoju. Dziś jest czwartym największym portem kontenerowym na świecie, posiada czwarte co do wielkości lotnisko w Chinach oraz znajduje się z czołówce chińskich miast wybieranych przez turystów.¹¹⁶

3.2 Szanghajska Pilotażowa Strefa Wolnego Handlu

Projekt powstania strefy Szanghajskiej Pilotażowej Strefy Wolnego Handlu (SPSWH) został zatwierdzony przez Radę Państwa w sierpniu 2013 roku, a 29 września tego samego roku nastąpiło jej oficjalne otwarcie. Strefa znajduje się w dzielnicy Pudong i początkowo obejmowała obszar 29km². Pierwotnie SPSWH stworzona była z czterech istniejących już stref *Bonded Area* (Waigaoqiao Free Trade Zone, Waigaoqiao Free Trade Logistics Park, Yangshan Free Trade Port Area oraz Pudong Airport Free Trade Zone). Obszar ten zaprojektowany został w celu magazynowania towarów, obsługi handlu oraz eksportu. Budowana jest tam również baza dla nowoczesnego rozwoju logistyki międzynarodowej. 28 grudnia 2014 roku Rada Państwa zatwierdziła włączenie do SPFTZ obszaru Lujiazui Financial Zone, Jinqiao Development Zone oraz Zhangjiang High Tech Park, powiększając teren strefy do 121 km².¹¹⁷

Lujiazui Financial Zone jest sercem szanghajskiego międzynarodowego centrum finansów. Znajdują się tam przede wszystkim instytucje finansowe i ubezpieczeniowe, oraz banki chińskie i zagraniczne. Jinqiao Development Zone koncentruje się na reformach administracyjnych i finansowych, a także tworzeniu atrakcyjnego otoczenia biznesowego ułatwiającego handel. W Zhangjiang High Tech Park rozwijana jest przede wszystkim biotechnologia, farmaceutyka oraz mikroelektronika. Znajdują się tam laboratoria oraz stacje badawcze, w których prowadzone są innowacyjne badania. Utworzenie nowego rodzaju strefy było postrzegane przez media jako najważniejsza próba reform od czasów utworzenia

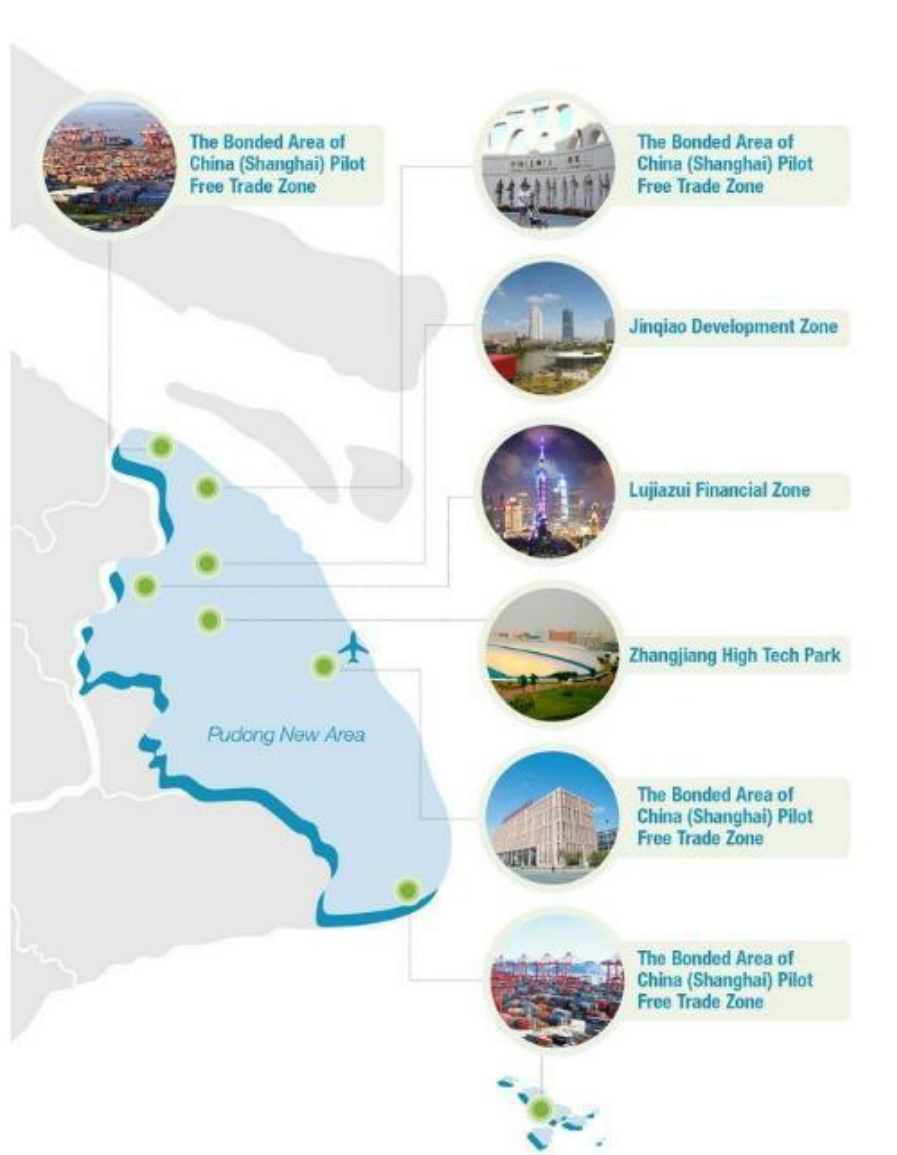
¹¹⁵Yeung Y, Lee J., Kee G., *China's Special Economic Zones at 30*, "Eurasian Geography and Economics" 2009, Vol. 50, s. 230.

¹¹⁶Zeng D., *Building...* s. 58.

¹¹⁷*Shanghai Free Trade Zone Introduction* <http://en.shftz.gov.cn/about-ftz/introduction/> [dostęp: 1.05.2017]

Specjalnych Stref Ekonomicznych w 1980 roku, a jej potencjał porównywano do strefy w Shenzhen.¹¹⁸

Mapa 3.1 Szanghajska Pilotażowa Strefa Wolnego Handlu

Źródło: *Shanghai Free Trade Zone Location* <http://en.chinashftz.gov.cn/AboutFTZ/Location> [dostęp: 1.05.2017]

Nieprzypadkowo na miejsce utworzenia nowego rodzaju strefy wybrano Szanghaj. Miasto, które zajmuje 0,06% powierzchni Chin w 2013 roku wygenerowało PKB stanowiące 3,8% PKB całego kraju. Dodatkowo import i eksport w Szanghaju

¹¹⁸ *Shanghai free-trade zone launched* <http://www.bbc.com/news/business-24322313> [dostęp: 1.05.2017]

stanowił w 2013 roku 19,5% całkowitego importu i eksportu Chin, a bezpośrednie inwestycje zagraniczne odpowiadały za 14,3% wszystkich bezpośrednich inwestycji zagranicznych w Państwie Środka.¹¹⁹ Dzięki szybkiemu wzrostowi gospodarczemu oraz dynamicznej integracji z gospodarką światową Szanghaj jest metaforycznie określany jako głowa smoka. Ma to symbolizować jego kluczową rolę w przewodzeniu Chinami.¹²⁰ Ponadto miasto to było centrum wielu historycznych wydarzeń. Intensywny rozwój Szanghaju rozpoczął się po wojnach opiumowych wraz z podpisaniem traktatu nankińskiego.¹²¹ Zagraniczni inwestorzy zakładali w Szanghaju swoje firmy oraz zatrudniali lokalnych ludzi. Z tego powodu, robotnicy tam pracujący historycznie mieli więcej kontaktu z cudzoziemcami niż w innych regionach Chin, a ludzie w Szanghaju stali się bardziej otwarci na zewnątrz.¹²² W krótkim czasie Szanghaj stał się jednym z najbardziej kosmopolitycznych miast na świecie. Do roku 1935 prawie 30% najważniejszych banków zagranicznych otworzyła w Szanghaju swoje oddziały. Miasto stało się największym międzynarodowym centrum finansowym na Dalekim Wschodzie z 28 zagranicznymi biurami bankowymi oraz 58 centralami banków krajowych.¹²³ W 1936 roku zagraniczny handel w Szanghaju stanowił 55% zagranicznego handlu Chin.¹²⁴ Miasto w delcie rzeki Jangcy stało się oknem na świat, przez które do Chin docierała kultura zachodnia. Po dojściu do władzy Komunistycznej Partii Chin w 1949 roku Szanghaj zaczął podupadać. Kojarzony był z sukcesem kapitalizmu a komuniści postrzegali go jako niechlubne dziedzictwo okresu półkolonialnego.¹²⁵ Większość szanghajskich przedsiębiorców wraz ze swoimi firmami zmuszona była przenieść się do Hongkongu. Szanghaj, miasto specjalizujące się w przemyśle lekkim, zostało zamienione w socjalistyczne miasto przemysłu ciężkiego. Nastąpiło zamknięcie Szanghaju na świat zewnętrzny, a z miasta zniknęło wszystko co kojarzone było z kapitalizmem i nowoczesnością. Podczas rewolucji kulturalnej w 1966 roku Szanghaj

¹¹⁹ Yao Daqing, Whalley J. *The China (Shanghai) Pilot Free Trade Zone: Background, Developments and Preliminary* <http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/twec.12364/full> s. 7 [dostęp: 17.03.2017]

¹²⁰ Li Cheng, *Reclaiming the "Head of the Dragon": Shanghai as China's Center for International Finance and Shipping*. "China Leadership Monitor" 2009, Issue 28, s. 1.

¹²¹ Traktat nankiński podpisany 29 sierpnia 1842r. Na jego mocy Chiny zostały zmuszone na otwarcie 5 portów (Kanton, Ningbo, Xiamen, Fuzhou, Szanghaj) na handel zagraniczny.

¹²² Bin Xue Sang, *Pudong: Another Special Economic Zone in China? - An Analysis of the Special Regulations and Policy for Shanghai's Pudong New Area*, "Northwestern Journal of International Law & Business" 1993, Vol 14, s. 135.

¹²³ Lai K., *Developing Shanghai as an international financial centre: progress and prospects*, China Policy Institute, Nottingham 2006, s. 3.

¹²⁴ Ibidem., s. 20-23.

¹²⁵ Ibidem., s. 3.

był centrum maoistowskiego radykalizmu lewicowego.¹²⁶ Dawne centrum gospodarcze Chin stało się bazą działalności politycznej Bandy Czworka¹²⁷, tworzącej opozycję wobec elit władz w Pekinie. Po śmierci Mao w 1976 roku, radykalna administracja Szanghaju została zastąpiona, a głównym celem nowej władzy nie było ożywienie gospodarcze Szanghaju ale oczyszczenie biurokracji z sympatyków lewicy.¹²⁸ Podczas gdy Chiny zaczęły powoli ruszać naprzód, ekonomiczna siła napędowa Szanghaju, obciążona problemami politycznymi, znacznie osłabła. Deng Xiaoping rozpoczął politykę otwarcia w 1978 roku, wtedy też zaczęły powstawać pierwsze Specjalne Strefy Ekonomiczne w Chinach. Podczas gdy południowe Chiny cieszyły się szczególnymi przywilejami, Szanghaj po raz pierwszy od 1840 roku tracił swój prymat wśród chińskich miast.¹²⁹ Nieuchronne odrodzenie najpotężniejszego miasta w Chinach było jednak tylko kwestią czasu. W 1984 roku Szanghaj odzyskał utraconą szansę, gdy rząd ogłosił otwarcie 14 miast przybrzeżnych. W następnym roku rząd pekiński mianował na burmistrza Szanghaju Jiang Zemina, a sekretarzem szanghajskiego Komitetu KPCh został Zhu Rongji. Te dwie nominacje okazały się kluczowe dla rozwoju Szanghaju. Dzięki nim miasto uzyskało bezpośrednią reprezentację w najwyższych szczeblach struktury politycznej w Pekinie. Prawie natychmiast Szanghaj zaczął otrzymywać przywileje finansowe porównywalne z przywilejami miast na południu Chin. Ostatecznie w 1990 roku zdecydowano się na utworzenie w Szanghaju strefy na wzór Specjalnych Stref Ekonomicznych.

29 września 2013 roku minister handlu, Gao Hucheng, wymienił trzy powody, które zaważyły na wyborze Szanghaju na miejsce powstania nowej strefy.¹³⁰ Po pierwsze, istnieją tam dobre podstawy, takie jak otwarta gospodarka oraz duża agregacja międzynarodowego biznesu. Oznacza to, że nowo powstała strefa może być prowadzona na wysokim standardzie, w środowisku z międzynarodowym doświadczeniem. Po drugie, w Szanghaju istnieją bardziej skuteczne mechanizmy regulacyjne oraz większe doświadczenie w zarządzaniu. Trzecim powodem jest lokalizacja. Szanghaj położony jest w regionie rzeki Jangcy z rozległym zapleczem

¹²⁶ Seitz K., *Chiny powrót olbrzyma*, Wydawnictwo Akademickie DIALOG, Warszawa 2013, s. 235.

¹²⁷ Banda czworka – Jiang Qing, Zhang Chunqiao, Wang Hongwen oraz Yao Wenyan. Czwórka skrajnie lewicowych członków KPCh.

¹²⁸ Denison E., *Building Shanghai. The story of China's Gateway*, John Wiley & Sons, 2006, s.208.

¹²⁹ Ibidem., s. 209.

¹³⁰ 商务部选择上海自贸区试点 (Shangwu bu: xuanze Shanghai jianli zimaoku de san dianli) <http://news.cnfol.com/130930/101,1281,16071633,00.shtml> [dostęp: 1.05.2017]

ekonomicznym, dzięki czemu może promować rozwój i otwarcie w większym stopniu.¹³¹

Istotny jest także czas, w którym zdecydowano się na utworzenie Szanghajskiej Pilotażowej Strefy Wolnego Handlu. Inicjatywa SPSWH została stworzona przez rząd Li Keqiang w czasie prezydentury Xi Jinpinga, w momencie kiedy Chiny znalazły się obliczu wielu wyzwań ekonomicznych spowodowanych niestabilną i skomplikowaną sytuacją gospodarczą zarówno wewnątrz kraju jak i na arenie międzynarodowej. W ostatnim dziesięcioleciu wynik makroekonomiczne Chin odzwierciedlają wysokie inwestycje krajowe, zależność od rynku zagranicznego oraz niski wskaźnik konsumpcji wewnętrznej.¹³² W 2001 roku wskaźnik oszczędności krajowych brutto do PKB wynosił 38,4% czyli ponad 2/3 więcej niż wskaźnik światowy wynoszący 22,8%. W 2006 roku wskaźnik ten wzrósł do 50,7% i od tego czasu utrzymuje się na poziomie ponad 50%.¹³³ Ponadto, Chiny w dalszym ciągu pozostają głównym kierunkiem dla bezpośrednich inwestycji zagranicznych. W 2001 roku napływ netto bezpośrednich inwestycji zagranicznych do Chin wyniósł 44,2 miliardów dolarów, czyli 6,1% światowego wyniku. W 2013 roku napływ wzrósł do 348 miliardów dolarów i odpowiadał już za 24,2% światowego rynku. Wysokie inwestycje oraz niska konsumpcja wewnętrzna spowodowały przeznaczenie produkcji na eksport. Eksport towarów i usług wzrósł z 400 miliardów dolarów w 2001 roku do 1,92 bilionów dolarów w 2013 roku. Chociaż wymienione powyżej osiągnięcia ekonomiczne są powszechnie uznawane, obecny model rozwoju Chin ma wady i nie może utrzymać się w nadchodzących latach. Odkąd Chiny stały się drugą co do wielkości gospodarką na świecie nie mogą powielać ścieżki rozwoju stosowanej gdy gospodarka Chin była stosunkowo niewielka.¹³⁴ Dodatkowo do tej pory rozwój ekonomiczny Chin odbywał się kosztem degradacji środowiska. Według Światowej Organizacji Zdrowia, powietrze w chińskich miastach należy do najbardziej zanieczyszczonych na świecie.¹³⁵ Nowy rząd znalazł się w obliczu nowego wyzwania polegającego na stworzeniu zrównoważonego rozwoju. Rozbudowa SPSWH ma odgrywać główną rolę w kolejnych reformach i stać się symbolem nowego modelu

¹³¹ Zhu Shaoming, *Introducion to China(Shanghai) Pilot Free Trade Zone*, Coalition for Peace&Ethics Working Papers 2014, s. 2-3.

¹³² Yao Daqing., Whalley J. *The China...* op.cit. s. 4.

¹³³ The World Bank Database
<http://data.worldbank.org/indicator/NY.GDS.TOTL.ZS?locations=CN> [dostęp:1.05.2017]

¹³⁴ Yao Daqing., Whalley J. *The China...* op.cit. s. 5.

¹³⁵ World Health Organization Database <http://maps.who.int/airpollution/> [dostęp:1.05.2017]

rozwoju w następnych dziesięcioleciach, który przyczyni się do realizacji chińskiego snu.¹³⁶

Szanghajska Pilotażowa Strefa Wolnego Handlu jest ważną częścią strategii rozwoju, polegającą na dalszym otwarciu i liberalizacji gospodarki. Jednak jako Strefa pilotażowa SPSWH nie koncentruje się na generowaniu obrotów handlowych oraz inwestycji zagranicznych ale na innowacjach instytucjonalnych. Strefa ma być również miejscem, gdzie zostaną zapoczątkowane reformy systemu finansowego. Celem strefy jest intensyfikacja wiarygodności chińskich metod oraz procedur prawnych i w efekcie usprawnienie współpracy gospodarczej Chin z zagranicą. Reformy prawne i gospodarcze przetestowane w SPSWH mają służyć jako praktyczne doświadczenia i w przyszłości mają być odzwierciedlane i powtarzane w innych częściach kraju. Ponadto, projekt SPSWH zakłada podjęcie kroków mających na celu ulepszenie działania służb celnych, ułatwienie procedur administracyjnych oraz u efektywnienie mechanizmów regulacyjnych. Duży nacisk ma być położony na testowanie regulacji prawnych dotyczących ochrony własności intelektualnej. Szanghajska Pilotażowa Strefa Wolnego Handlu ma odpowiadać za szersze otwarcie na inwestycje, szczególnie w obrębie sektorów usługowych (Tabela 3.1). Na terenie strefy mają działać firmy z kapitałem krajowym oraz kapitałem zagranicznym. Dlatego prawo w strefie dostosowane jest do międzynarodowych standardów. Ostatecznie rozwiązania zastosowane w SPSWH mają pomóc w transformacji i modernizacji gospodarki, a także dalszej integracji Chin z międzynarodowym systemem prawnym.¹³⁷

W celu usprawnienia działania strefy utworzono osobne instytucje prawne. 22 października 2013 roku zdecydowano się na otwarcie sądu arbitrażowego, który ma zapewnić usługi arbitrażowe i konsultacyjne. Innowacje sądu arbitrażowego obejmują wprowadzenie arbitrażu w nagłych wypadkach oraz powiązanie arbitrażu z mediacją. 5 listopada 2013 roku w SPSWH powstał specjalny sąd, który orzeka w sprawach dotyczących handlu, własności intelektualnych i nieruchomości powiązanych ze strefą.¹³⁸

¹³⁶Shanghai Free Trade Zone Introduction <http://en.china-shftz.gov.cn/About-FTZ/Introduction/> [dostęp: 01.05.2017]

¹³⁷Xiang Gao, Jiang Huiqin, *The Trend of China's Foreign Investment Legal System From the perspective of the China (Shanghai) Pilot Free Trade Zone* w Song L.(red.) *China's Domestic Transformation in a Global Context*, ANU Press, Canberra 2015, s.417.

¹³⁸Ibidem., s.417.

Tabela 3.1 Obszary poddane szerszemu otwarciu w obrębie SPSWH

Sektory usługowe	Reformy otwarcia
Usługi finansowe	1. Usługi bankowe • Umożliwienie zagranicznym instytucjom finansowym ustanowienia banków zagranicznych w SPFTZ • Zezwolenie na prowadzenie działalności na terenach przybrzeżnych dla wykwalifikowanych chińskich banków 2. Profesjonalne ubezpieczenia zdrowotne • Zezwolenie na otwarcie instytucji zajmujących się profesjonalnymi ubezpieczeniami zdrowotnymi, które są w całości własnością podmiotu zagranicznego
Usługi transportowe	1. Transport ładunków oceanicznych • Złagodzenie ograniczeń dotyczących udziału zagranicznego kapitału w międzynarodowych spółkach żeglugowych
Usługi przemysłowe i handlowe	1. Telekomunikacja • Umożliwienie zagranicznym przedsiębiorcom prowadzenia działalności gospodarczej w wyznaczonych sektorach telekomunikacyjnych 2. Sprzedaż konsol do gier • Umożliwianie zagranicznym przedsiębiorstwom produkcji i sprzedaży konsol do gier
Usługi profesjonalne	1. Usługi prawne • Badanie mechanizmów mających na celu zwiększenie współpracy między chińskimi firmami prawnymi a zagranicznymi firmami prawnymi 2. Badanie zdolności kredytowej • Umożliwienie zagranicznym firmom ustanowienia działalności polegającej na badaniu zdolności kredytowej 3. Agencje turystyczne • Umożliwienie spółkom chińsko-zagranicznym otwarcia agencji w celu świadczenia zagranicznych usług turystycznych (z wyjątkiem Tajwanu) 4. Agencje HR • Umożliwienie spółkom chińsko-zagranicznym otwarcia agencji HR (pod warunkiem, że udziały zagraniczne nie przekraczają 70%) • Umożliwienie firmom z Hongkongu i Makau na ustanowienie całkowicie niezależnych agencji • Zmniejszenie minimalnego kapitału zarejestrowanego dla zagranicznych agencji HR z 300 000 USD do 125 000 USD
Usługi kulturalne	1. Agencje artystyczne • Umożliwienie w całości zagranicznym przedsiębiorstwom otwierania agencji
Usługi socjalne	1. Edukacja • Umożliwienie spółkom chińsko-zagranicznym otwarcia placówek edukacyjnych 2. Usługi medyczne • Umożliwienie w całości zagranicznym przedsiębiorstwom otwierania placówek medycznych

Źródło: opracowanie własne na podstawie: *Insights of China (Shanghai) Pilot Free Trade Zone*
[http://www.ey.com/Publication/vwLUAssets/EY-FTZ-Interpretation-en/\\$FILE/EY-FTZ-Interpretation-en.pdf](http://www.ey.com/Publication/vwLUAssets/EY-FTZ-Interpretation-en/$FILE/EY-FTZ-Interpretation-en.pdf) s.10 [dostęp: 01.05.2017]

Jedną z innowacji wprowadzoną w strefie jest przyjęcie „wykazu negatywnego”, co jest zasadniczą zmianą w zarządzaniu inwestycjami zagranicznymi w Chinach. W 2013 roku Komitet Centralny Komunistycznej Partii Chin zapewnił, że ustanowiony zostanie jednolity system dostępu do rynku. Sektory inwestycji niewymienione na wykazie negatywnym są otwarte dla zagranicznych inwestorów i podlegają oni takiemu samemu traktowaniu jak inwestorzy krajowi. Pierwszy „wykaz negatywny” został opublikowany w 2013 roku. Konsekwencją jego wprowadzenia było skrócenie czasu potrzebnego do zatwierdzenia inwestycji. W 2014 roku do „wykazu negatywnego” wprowadzono poprawki aby zwiększyć przejrzystość i ujednolicić przepisy z powszechnie uznanymi zasadami międzynarodowymi. Z nowego wykazu usunięto część sektorów otwierając więcej obszarów dla inwestycji zagranicznych. Dodatkowo zwiększono przejrzystość dostarczając więcej szczegółów.¹³⁹

21 lutego 2014 roku bank centralny Chin wydał przepisy wspierające transgraniczne wykorzystanie RMB w SPSWH. 22 maja 2014 roku do strefy wprowadzono wolnostrefowe rachunki płatnicze, w ramach których została zapewniona pełna wymienialność yuana oraz umożliwiony przepływ walut na konta zagraniczne.

Analiza wpływu SPSWH jest trudna ponieważ strefa istnieje stosunkowo krótko. Z jednej strony SPSWH jest postrzegana jako najbardziej znaczący wysiłek Chin w reformie gospodarczej od 1978 roku i uzyskała wsparcie ze strony czołowych chińskich liderów, w tym prezydenta Xi Jinpinga i premiera Li Keqiang. Z drugiej strony niektóre wyniki SPSWH były poniżej oczekiwań. Postęp w wielu dziedzinach, w tym w złagodzeniu ograniczeń kapitałowych i liberalizacji stóp procentowych, oceniany jest jako niewystarczający. Można jednak zauważyć, że od chwili powstania SPSWH poczyniła postępy w dwóch obszarach. Po pierwsze liczba nowo zarejestrowanych przedsiębiorstw wzrosła. Do dnia 26 września 2014 roku w obrębie strefy zarejestrowano 12 547 nowych przedsiębiorstw (liczba krajowych inwestycji wyniosła 10 788, a zagranicznych 1759).¹⁴¹ Po drugie, poczyniono postępy w zakresie innowacji finansowych. Otwarto 484 wolnostrefowych rachunków płatniczych, których saldo wynosi około 90 milionów RMB. Warto również podkreślić, że wiele instytucji

¹³⁹Yao Daqing, Whalley J. *The China...* op.cit., s.7.

¹⁴⁰Ibidem., s.7.

¹⁴¹Whalley J., *The China (Shanghai) Pilot Free Trade Zone: Backgrounds, Developments and Preliminary*

Assessment of initial impacts, Centre for International Governance Innovation, Waterloo 2015, s. 8.

finansowych prowadzi działalność w SPSWH, w tym 14 chińskich banków, 23 banki zagraniczne oraz 11 towarzystw ubezpieczeniowych. Ponadto, w 2014 roku władze chińskie ogłosiły rozszerzenie funkcjonowania reform zastosowanych w SPSWH i utworzenie trzech nowych stref (w prowincji Guangdong i Fujian, oraz w mieście Tianjin). W 2017 roku otwarto siedem kolejnych stref w prowincjach Henan, Sichuan, Shaanxi, Liaoning, Hubei, Zhejiang oraz w mieście Chongqing. Wszystkie nowo otwarte strefy działają na podobnych zasadach jak szanghajska strefa.¹⁴²

¹⁴² Ibidem., s.9.

Zakończenie

W pracy przedstawiony został rozwój społeczno-gospodarczy Chin oraz proces tworzenia stref ekonomicznych w Państwie Środka. Zaprezentowano również funkcjonowanie stref ekonomicznych na przykładzie Specjalnej Strefy Ekonomicznej w Shenzhen oraz Szanghajskiej Pilotażowej Strefy Wolnego Handlu.

Deng Xiaoping powiedział: *Rzekę przekraczaj, stąpając ostrożnie po kamieniach*. Strefy ekonomiczne w Chinach mogą być symbolizowane przez wspomniane kamienie, dzięki którym rząd chiński ostrożnie testuje nowe polityki i reformy a następnie wdraża je na terenie całego kraju. Dodatkowo strefy ekonomiczne pełniły funkcję okna, za pomocą którego Chiny ponownie otwierały się na świat.

Od początku istnienia strefy ekonomiczne stały się istotnym elementem rozwoju gospodarczego Chin. Pierwsze strefy były poligonem doświadczalnym dla wprowadzania kontrolowanego kapitalizmu do gospodarki chińskiej. Dodatkowo na podstawie doświadczeń pochodzących z rozwoju stref ekonomicznych Chiny stopniowo zdobywały wiedzę jak rozwiązywać problemy związane z finansowaniem infrastruktury, świadczeniem usług oraz koordynacją działań politycznych. Za pomocą stref ekonomicznych Chiny przyciągnęły bezpośrednie inwestycje zagraniczne oraz zwiększyły rozmiary wymiany handlowej.

Celem pracy była analiza funkcjonowania stref ekonomicznych na terenie Chińskiej Republiki Ludowej oraz ich wpływ na chińską gospodarkę. Praca wykazała, że na terenie Chin istnieje wiele stref, które ciągle są rozwijane i modyfikowane. Strefy różnią się od siebie celami dla których są tworzone oraz sposobem funkcjonowania. W pracy postawiono hipotezę w następującym brzmieniu: Strefy ekonomiczne w Chinach były istotnym czynnikiem wzrostu gospodarczego. Z hipotezy głównej wyznaczono następujące hipotezy szczegółowe:

- Strefy ekonomiczne w Chinach są polem testowym dla nowych polityk wdrażanych przez rząd;
- Strefy ekonomiczne usprawniły proces otwarcia Chin;
- Strefy ekonomiczne są ważnym ośrodkiem innowacji technologicznych.

W oparciu o przytoczone dane udowodniono, że strefy ekonomiczne w istocie miały znaczący wkład do sukcesu gospodarczego Chin. Strefy w dużym stopniu przyczyniły się do krajowego PKB, eksportu oraz zwiększyły napływ inwestycji. W pracy autorka wykazała również jaką rolę odegrały strefy ekonomiczne we wdrażaniu nowych reform

w Chinach. Udowodnione zostało, że poza tradycyjnymi celami stref ekonomicznych, które wynikają z ich natury, takich jak przyciąganie inwestycji i technologii zagranicznych, promowanie eksportu oraz generowanie zatrudnienia, chińskie strefy ekonomiczne były narzędziem, dzięki którym testowano nowe polityki i instytucje gospodarki rynkowej. Dodatkowo pierwsze z powodzeniem przetestowały gospodarkę rynkową i nowe instytucje oraz ustaliły wzorce dla reszty kraju. Wykazane zostało również, że strefy ekonomiczne usprawniły proces otwarcia Chin poprzez zapewnić wielu zachęt, przyciągały bezpośrednie inwestycje zagraniczne. Autorka dowiodła też, że strefy ekonomiczne w Chinach są ważnym ośrodkiem dla rozwoju przedsiębiorstw high-tech oraz placówek naukowo-technicznych. Ukazane zostało, że w obrębie stref często podejmowane jest wiele inicjatyw mających na celu przyciągnięcie utalentowanych specjalistów, dzięki którym wprowadzanie innowacji przebiega w efektywniejszy sposób.

Współcześnie strefy ekonomiczne w Chinach są podstawowym środkiem, za pośrednictwem którego rząd na szczeblach lokalnych, prowincjonalnych i krajowych zapewnia preferencyjne polityki sprzyjające rozwojowi technologii i przemysłu. Chiny nadal kontynuują i udoskonalają strefy ekonomiczne i coraz częściej wykorzystują je do rozwijania najnowocześniejszych technologii. Strefy stają się również ośrodkami do badań naukowych i technologicznych i przyciągają wielu specjalistów. Jak zostało wykazane w pracy strefy ekonomiczne są ważnym elementem chińskiej gospodarki dlatego istotne są dalsze badania i analizy dotyczące ich funkcjonowania.

Bibliografia

Monografie:

1. Akinci Gokhan, Crittle James, *Special economic zone : performance, lessons learned, and implication for zone development*. Foreign Investment Advisory Service (FIAS) Waszyngton, DC 2008
2. Bergsten C. Fred i in., *China's Rise, Challenges and Opportunities*, Peterson Institute for International Economics, Center For Strategic and International Studies, Waszyngton 2009
3. Bolesta Andrzej, *Chiny w okresie transformacji*, Wydawnictwo Dialog, Warszawa 2006
4. Denison Edward, *Building Shanghai. The story of China's Gateway*, John Wiley & Sons, 2006
5. Fairbank John, *Historia Chin: nowe spojrzenie*, Wydawnictwo Marabut, Gdańsk 2004
6. Farole Thomas, *Special Economic Zones in Africa: Comparing Performance and Learning from Global Experience. Directions in Development*, The World Bank, Waszyngton 2011
7. Fenby Jonathan, *Chiny upadek i narodziny wielkiej potęgi*, Wydawnictwo Znak, Kraków 2009
8. Knoth Claus, *Special Economic Zones and Economic Transformation. The Case People's Republic of China*, Uniwersytet w Konstancji, Konstancja 2000
9. Lu Ren, *Chinese Special Economic Zones as Clusters a Case Study of Shenzhen's Modern Service Clusters*, University of Norland 2008
10. Meng Guangwen, *The Theory and Practice of Free Economic Zones: a Case Study of Tianjin, People's Republic of China*, Peter Lang AG, Frakfurt 2005
11. Pastusiak Radosław, *Specjalne strefy ekonomiczne jako stymulator rozwoju gospodarczego*, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 2011
12. Peng Sen., Chen Li., *Reformując Chiny*, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2005
13. Shen Xiaofang, Xu Songming, *China: Shenzhen Special Economic Zone as a Policy Reform Incubator for Urban Land Market Development*, w: Shen X.(red.), *Untying the Land Knot Making Equitable, Efficient, and Sustainable Use of Industrial and Commercial Land*, The World Bank, Waszyngton 2012

14. Shi Xiaomin, Yang Qixian, *Reformując Chiny. Podstawy teoretyczne*. Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2012
15. Stępień Mateusz, *Chińskie marzenie o konstytucjonalizmie*, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków 2015
16. Swiss Business Hub China, *Comparison among Development Zones in China*, Switzerland Global Enterprise, Pekin 2016
17. United Nations Development Programme (2015): Comparative Study on Special Economic Zones in Africa and China
<http://www.cn.undp.org/content/dam/china/docs/Publications/UNDP-CH-Comparative%20Study%20on%20SEZs%20in%20Africa%20and%20China%20-%20ENG.pdf>
18. Whalley John, *The China (Shanghai) Pilot Free Trade Zone: Backgrounds, Developments and Preliminary Assessment of initial impacts*, Centre for International Governance Innovation, Waterloo 2015
19. Wong John, Zhu Rongji and *China's Economic Take-off*, Imperial College Press, 2016
20. Xiang Gao, Jiang Huiqin, *The Trend of China's Foreign Investment Legal System From the perspective of the China (Shanghai) Pilot Free Trade Zone* w Song L.(red.) *China's Domestic Transformation in a Global Context*, ANU Press, Canberra 2015
21. Yejoo Kim, *Chinese-led SEZ's in Africa: are they a driving force of China's soft power?*, Stellenbosch University 2013
22. Zeng Douglas Zhihua, *Building engines for growth and competitiveness in China: Experience with Special Economic Zones and Industrial Clusters*, The World Bank, Waszyngton 2013
23. Zeng Douglas Zhihua, *Global Experiences with Special Economic Zones: Focus on China and Africa*, The World Bank, Waszyngton 2011
24. Zeng Douglas Zhihua, *Global Experiences with Special Economic Zones : Focus on China and Africa*, The World Bank, Waszyngton 2015
25. Zhu Shaoming, *Introduciton to China(Shanghai) Pilot Free Trade Zone*, Coalition for Peace&Ethics Working Papers 2014

Artykuły naukowe:

1. Bin Xue Sang, *Pudong: Another Special Economic Zone in China?-An Analysis*

- of the Special Regulations and Policy for Shanghai's Pudong New Area*,
 “Northwestern Journal of International Law & Business” 1993, Vol 14
2. Kostrzewa Marek, *Polityka piątej i szóstej generacji przywódców chińskich. Kontynuacja czy zmiany systemowe?*, „Studia i prace” 2012, nr 4
 3. Lai Karen, *Developing Shanghai as an international financial centre: progress and prospects*, China Policy Institute, Nottingham 2006
 4. Li Cheng, *Reclaiming the “Head of the Dragon”: Shanghai as China’s Center for International Finance and Shipping*. “China Leadership Monitor” 2009, Issue 28
 5. Ng Mee Kam, *Theorising Urban Planning in a Transitional Economy: The Case of Shenzhen, People's Republic of China*, “The Town Planning Review” 2004 , vol. 75
 6. Pakdeenurit Patcharee, Suthikarnnarunai Nanthi, Rattanawong Wanchai, *Special Economic Zone: Facts, Roles, and Opportunities of Investment*, “Proceedings of the International MultiConference of Engineers and Computer Scientists” 2014, Vol II
 7. Wang Zheng, *The Chinese Dream: Concept and Context*, “Journal of Chinese Political Science” 2014, Vol 19
 8. Yao Daqing, Whalley John, *The China (Shanghai) Pilot Free Trade Zone: Background, Developments and Preliminary*
<http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/twec.12364/full>
 9. Yeung Horace, *a tale of two cities – the development and reform experiences of Shenzhen and Shanghai*, “Journal of Chinese Economic and Business Studies” 2015, Vol. 14
 10. Yeung Yue-man , Lee Joanna, Kee Gordon, *China's Special Economic Zones at 30*, “Eurasian Geography and Economics” 2009, Vol. 50

Inne źródła internetowe:

1. *China (Fujian) Pilot Free Trade Zone* <http://www.china-fjftz.gov.cn/html/en/>
2. *China (Guangdong) Pilot Free Trade Zone* http://www.china-gdftz.gov.cn/en/ABOUT_GDFTZ/Introduction/201502/t20150214_587.html
3. *China (Tianjin) Pilot Free Trade Zone* <http://en.china-tjftz.gov.cn/>
4. *China vows to create a 'new socialist countryside' for millions of farmers*
<https://www.theguardian.com/world/2006/feb/22/china.jonathanwatts>

5. Human Development Index Database <http://hdr.undp.org/en/composite/trends>
6. *Insights of China (Shanghai) Pilot Free Trade Zone*
[http://www.ey.com/Publication/vwLUAssets/EY-FTZ-Interpretation-en/\\$FILE/EY-FTZ-Interpretation-en.pdf](http://www.ey.com/Publication/vwLUAssets/EY-FTZ-Interpretation-en/$FILE/EY-FTZ-Interpretation-en.pdf)
7. Kai Jin, *The China Dream Vs. The American Dream*
<http://thediplomat.com/2014/09/the-china-dream-vs-the-american-dream/>
8. Lee Joyce, *Expressing the Chinese Dream*
<http://thediplomat.com/2014/03/expressing-the-chinese-dream/>
9. Mierzejewski Dominik, *Chińskie sny, chińskie marzenia...*
<http://natematchin.pl/chinskie-sny-chinskie-marzenia/>
10. *Seven new FTZs will accelerate opening-up*
http://www.chinadaily.com.cn/china/2017-04/01/content_28764499.html
11. *Shanghai Free Trade Zone Introduction* <http://en.shftz.gov.cn/about-ftz/introduction>
12. *Shanghai free-trade zone launched* <http://www.bbc.com/news/business-24322313>
13. *Shenzhen. UNESCO city of design*
<http://unesdoc.unesco.org/images/0018/001841/184151E.pdf>
14. The World Bank Database
<http://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.PCAP.CD?locations=CN>
15. The World Bank Database
<http://data.worldbank.org/indicator/NY.GDS.TOTL.ZS?locations=CN>
16. *Three Represents* <http://english.cpc.people.com.cn/66739/4521344.html>
17. Wang Zheng, *Not Rising, But Rejuvenating: The "Chinese Dream"* <http://thediplomat.com/2013/02/chinese-dream-draft/>
18. World Health Organization Database <http://maps.who.int/airpollution/>
19. 商务部：选择上海建立自贸区的三点理 (Shangwu bu: xuanze Shanghai jianli zimaogu de san dianli)
<http://news.cnfol.com/130930/101,1281,16071633,00.shtml> [dostęp: 1.05.2017]
20. *实现中华民族伟大复兴的中国梦* (Shixian zhonghua minzu weida fuxing de zhongguo meng) <http://cpc.people.com.cn/xuexi/n/2015/0717/c397563-27322292.html>

Spis tabeli i wykresów

Tabela 2.1 Typy stref i ich charakterystyka	26
Tabela 3.1 Obszary poddane szerszemu otwarciu w obrębie SPSWH.....	51
Wykres 1.1 Wydatki rządowe na edukację, opiekę zdrowotną oraz ubezpieczenia społeczne w latach 2002-2007	17
Wykres 2.1 PKB per capita w Chinach w latach 1967-2015 (w USD).....	20
Wykres 3.1 PKB Shenzhen w latach 1980-2008	39
Wykres 3.2 Zmiany w strukturze gospodarki Shenzhen w latach 1979-2012	40

Spis map

Mapa 2.1 Specjalne Strefy Ekonomiczne w Chinach.....	31
Mapa 2.2 Economic and Technological Development Zones w Chinach.....	33
Mapa 2.3 Major Border Development Areas w Chinach.....	34
Mapa 2.4 Pilotażowe Strefy Wolnego Handlu w Chinach.....	36
Mapa 3.1 Szanghajska Pilotażowa Strefa Wolnego Handlu.....	46